بسم الله الرحمن الرحيم

سرليکنه

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې اړتيا

د لوی الله(ج) اوامر او د اسلام د ستر پيغمبر حضرت محمد (ص) غوره لارښوونې په ډاګه کوي، چې ښوونه او روزنه له ټولو فنونو او مسلکونو سره د انسان لومړنی اړيکي ټينګوي او په همدې توګه د ځان پېژندنې خورا مهمه مرحله هم پيل کېږي. که چېرې څوک د ښوونې او روزنې د نعمت نه بې برخې وي، نو هغه خپل ځان نه شي پېژندی او چې ځان ونه پېژني د جهان پېژندنې څخه خو بيخي بې برخې پاتې کېږي.

په دې کې شک نشته، چې لومړنۍ زده کړه انسان د مور د غېږ نه اخلي، خو کله چې يې په کرار کرار شعور وده کوي نورې زده کړې او پوهې ته اړتيا لري، علم او پوهه د هرې ټولنې د پر مختګ او برياليتوب بنسټ جوړوي، ښوونه او روزنه ده، چې د يوې ټولنې د وګړو تر منځ د ښه او بد تفکيک را منځته کوي، همدغه ښوونه او روزنه ده، چې د دنيا ستر قوتونه وربانديې لوبې کوي او د خوشحالۍ او پر مختګ په بام يې خيژوي.

سالمه ښوونه او روزنه نه يوازې په عصري علومو، بلکې په ديني علومو کې هم انسان د لوړ سوچ (اند) او فکر خاوند کوي. د بدو او ناروا کارونو څخه يې منع کوي د نېک او ښه عمل لاره ورته په ګوته کوي.

افغانستان چې په تېرو څو لسيزو کې د هر ډول جنګونو ښکار شوی او د حکومت دارۍ ټول بنيادونه يې له بيخه رنګ شوي ؤ اوس يې د نړيوالې ټولنې په مرسته څه نا څه ادارو په کار پيل کړی دی، خو د بده مرغه تر اوسه هم هغه څه چې لازم دي په سالمه توګه نه دي تر سره شوي، نور مسايل يې جدا بحث غواړي، خو د ښوونې او روزنې په برخه کې بايد تر هر څه زيات کار وشي، ځکه د هرې ټولنې او هر هېواد امن، پرمختګ او خوشحالي د علم او پوهې سره تړلي دي. که علم او پوهه نه وي سالمه او عصري ښوونه او روزنه نه وي، نو نه امن شته او نه پرمختګ.

سره د دې، چې په دې ورستيو کې په افغانستان کې د ښوونې او روزنې چارې ګړندۍ شوي د ښوونځيو شمېرې زياتې شوي، شخصي ښوونځي هم په زياتېدو دي، خو د زده کوونکو علمي کچه په هماغه اندازه نه ده کومه چې ورته ضروري او لازمه ده، د دې لپاره بايد حکومت نور هم خپلې هلې ځلې ګړندۍ کړي او ښوونې او روزنې ته خاصه پاملرنه وکړي تر څو د افغانستان هر ماشوم د زده کړې په جامه سمبال او ځوانان يې د سالمې او رېښتنې پوهې او علم خاوندان شي، تر څو د هېواد په امنيت، پرمختګ او سوکالۍ کې مهم رول ولوبوي او هېواد يې د نورې نړۍ د هېوادونو سره سيال شي.

اداره

Download from:aghalibrary.com

ځلوېښت حدیثونه

لیکونکی: سمیع الله خاکسار

لمونځ په دین کې یو ډېر ستر مهم بدني عبادت دی، نو ځکه د لمانځه په حصه کې ډېر زیات حدیثونه راغلي دي، چې د هغوی را ټولنه دلته ګران کار دی، اما له هغوی څخه ځلوېښت (۴۰) حدیثونه په لاندې ډول دي.

① نبي اکرم ﷺ ارشاد مبارک دی، چې الله ﷻ زما په امت باندې د ټولو څیزونو څخه مخکې لومړی لمونځ فرض کړ او په قیامت کې به د ټولو څیزونو څخه مخکې لومړی د لمانځه حساب کتاب کېږي.

② د بنده او د شرک په منځ کې فرق یو اځې لمونځ دی.

③ د اسلام ننښه لمونځ دی ځوک، چې زړه فارغ کړي او د وختونو او مستحباتو لحاظ ساتلو سره لمونځ وکړي هغه مؤمن دی.

④ هیڅ یو شی د ایمان او د لمانځه نه بهتر فرض کړ شوی نه دی که چېرې د دې نه بهتر بل شی فرض کړی شوی وي، نو فرښتو ته به یې د هغه حکم ورکړی وای فرښتې شپه او ورځ په رکوع او سجده کې دي.

⑤ لمونځ د دین ستنه ده.

⑥ لمونځ د شیطان مختور وي.

⑦ لمونځ د مؤمن نور دی.

⑧ لمونځ بهترین جهاد دی.

⑨ کله چې بنده لمونځ شروع کړي، نو الله ﷻ د هغه طرف ته پوره توجه فرمایي او کله چې لمونځ نه لیرې یې الله ﷻ هم ترې لیرې شي.

⑩ کله چې کوم آفت د آسمان نه نازلېږي، نو د جومات له آبادوونکو نه لیرې وي.

⑪ که چېرې لمونځ ادا کوونکی په څه وجهه دوزخ ته ولاړ شي نو اور یې د سجدې ځایونه نه سوځوي.

⑫ الله تعالی د سجدې ځایونه په اور حرام کړي دي.

⑬ د ټولو نه زیات ښه عمل د الله تعالی په نزد لمونځ دی، چې په وخت باندې ادا شي.

⑭ الله تعالی ته د بنده په ټولو حالانو کې د ټولو نه زیات ښه دا حالت دی، چې هغه په سجده کې ووینې، چې تندی یې پر ځمکه وي.

⑮ الله تعالی سره د بنده د ټولونه زیات نږدې والی په سجده کې وي.

⑯ د جنت کنجي لمونځ دی.

⑰ کله چې بنده د لمانځه لپاره ودرېږي، نو د جنت دروازې ورته خلاصې شي او د الله تعالی او د غه لمونځ ادا کوونکي تر منځ پرده لیرې شي تر څو چې په ټوخي یا نور څه باندې

مشغول نه شي.

⑱ د لمونځ درجه په دين کې داسې ده لکه د سر درجه په بدن کې.

⑲ لمونځ د زړه نور دی څوک چې زړه نوراني جوړول غواړي، څو په لمانځه سره دې جوړ کړي.

⑳ د ځمکې په کومه برخه د لمونځ په چې ذريعه الله تعالی ياد شوی وي هغه برخه د ځمکې په نورو حصو د ځمکې فخر کوي.

㉑ څوک چې دوه رکعت لمونځ وکړي د الله تعالی نه څه دعا وغواړي، نو الله تعالی به د ده دعا قبولوي، خو که زر وي يا د څه مصلحت له خاطره څه موده پس وي خو ضرور به يې قبلوي.

㉒ څوک چې يواځې والي کې دوه رکعته لمونځ وکړي، چې د الله تعالی او فرښتو نه بغير يې هيڅ څوک هم ونه ويني، نو هغه ته به د دوزخ څخه د خلاصون اجازه نامه ورکړ شي.

㉓ څوک چې يو فرض لمونځ ادا کړي د الله تعالی په نزد د هغه يوه دعا قبوله شوه.

㉔ هغه څوک چې د پنځه وخت لمانځه ساتنه کوي د هغه رکوع، سجده، اودس او نور په ښه شان ادا کوي جنت د هغه لپاره واجب شو او دوزخ په هغه باندې حرام شو.

㉕ لمونځ د هر پرهېزګار قرباني ده.

㉖ مسلمان بنده کله، چې د پنځو لمونځونو ساتنه وکړي شيطان د هغه نه ويرېږي او کله چې هغه په لمونځونو کې بې پروايي وکړي، نو شيطان په هغه زړور شي د هغه په غلولو کې يې طمع پيدا شي.

㉗ د ټولو نه بهترين عمل په اول وخت کې لمونځ کول دي.

㉘ د الله تعالی په نزد د ټولو لمونځونو نه زيات خوښ په اول وخت کې لمونځ کول دي.

㉙ د ماسپښين د لمانځه ړومبي د څلورو رکعتو ثواب داسې دی لکه د تهجد د څلورو رکعتو.

㉚ د ټولو نه بهترين لمونځ د نيمې شپې لمونځ دی، خو د دې کوونکي ډېر کم دي.

㉛ کله چې بنده لمانځه ته ودرېږي، نو د الله تعالی رحمت هغه طرف ته متوجه شي.

㉜ د تهجد لمونځ ضرور کوئ، چې تهجد صالحانو طريقه ده او د الله تعالی د نزديکيت سبب دی تهجد د ګناهونو نه منع کوي او د خطاګانو د معاف کولو ذريعه ده او له دې سره بدن هم تندرست کېږي.

㉝ د آخرې شپې دوه رکعته لمونځ د ټولې دنيا څخه بهتر دی. رسول الله ﷺ وايي: که چېرې ما ته د مشقت ويره نه وي، نو په امت به مې فرض کړي وای.

㉞ د الله تعالی خاص بندګان هغه دي، چې د شپې د خپل رب د پاره په سجده او په قيام کې وي.

㉟ د شپې مونځ د الله تعالی د شکر ذريعه ده.

㊱ ابوهريرة رضي الله عنه وايي: چې ما د رسول الله ﷺ نه واورېدل، چې د فرض مونځ نه پس غوره مونځ د شپې مونځ دی.

㊲ د لمانځه په باره کې د الله تعالی نه وويرېږئ د لمانځه په باره کې د الله تعالی نه وويرېږئ. د لمانځه په باره کې د الله تعالی نه

وويرېږئ.

۳۸ لمونځ ترک کول بنده کفر ته رسوي يو بل ځای ارشاد دی، چې د بنده او کفر وصل د لمانځه ترک دی، بل ځای ارشاد دی، چې فرق د مسلمان او کفر په منځ کې لمونځ دی.

۳۹ څوک چې دوه لمونځونه بغير د کوم عذر په يوه وخت قضا کړی هغه د گناهونو د دروازو څخه يوې دروازې ته ورسېد.

۴۰ په اسلام کې د هغه کس هيڅ حصه نشته، چې لمونځ نه ادا کوي او بې اودسه لمونځ نه کېږي. لمونځ د دين لپاره داسې دی لکه د سړي لپاره چې سر دی.

غوره ويناوې

ليکوال: ثناء الله رحمتي

١ کار هغه کوه، چې ستا په کې فايده وي او د هغه کار څخه ځان ساته، چې ستا په کې تاوان وي.

٢ گناه لږه کوه، چې مرگ در باندې اسان شي.

٣ هرڅوک چې تا ته د خلکو راز وايي په دې پوه شه، چې ستا راز به نورو ته هم وايي.

۴ دوست ته د زړه حال وايه او دښمن ته لاپې.

۵ هوښيار هغه څوک دی، چې کارشروع کړي او انجام يې په ځان فرض وگڼي.

یو باندې چې له رسول الله (ص) نه پوښتنې کوي

لیکوونکی: سید شفیق الله رحیم زی

① غواړم چې دعا مې قبوله شي؟
ځواب: له حرامو ځانو ساته دعا به دې قبوله شي.
② غواړم چې روزي مې پراخه شي؟
ځواب: تل په اوداسه کې اوسه.
③ غواړم چې الله (ج) را باندې رحم وکړي؟
ځواب: د الله (ج) په مخلوق رحم کوه.
④ غواړم چې رسوا نه شم؟
ځواب: له زنا څخه ځان وساته.
⑤ غواړم چې لوی عالم شم؟
ځواب: تقوا غوره کړه لوی عالم به شې.
⑥ غواړم چې د الله (ج) تابعدار بنده شم؟
ځواب: فرایض مه پرېږده.
⑦ غواړم چې عزت مند شم؟
ځواب: خلکو ته لاس مه نیسه عزت مند به شې.
⑧ غواړم چې عادل شم؟
ځواب: څه چې ځان ته خوښوې نورته یې هم خوښوه.
⑨ غواړم چې ځواکمن شم؟
ځواب: په خدای (ج) باور او توکل کوه.
⑩ غواړم چې لوی سړی شم؟
ځواب: د خلکو سره مرسته کوه.
⑪ غواړم چې غني شم؟
ځواب: قناعت غوره کړه.
⑫ غواړم چې ایمان مې پوره شي؟
ځواب: اخلاق ښه کړه.
⑬ غواړم چې د قیامت په ورځ الله تعالی را څخه خوشحاله وي؟
ځواب: له جنابت څخه ځان پاک ساته.
⑭ له ټولو لویه ګناه څه ده؟
ځواب: بد اخلاق او کنجوسي ده.
⑮ له ټولو غټه نیکي کومه ده؟
ځواب: ښه اخلاق، عاجزي او صبر ده.
⑯ غواړم چې ګناه مې کمه شي؟
ځواب: استغفار ډېر وایه.

رسول الله (ص) فرمايلي دي:

را ټولونه: همت الله نايل

کله چې زما په امت دا پنځلس خويونه پيدا شي هغه وخت به د مصيبتونو نازلېدل پرې شروع شي.

① کله چې ملي شتمنۍ شصخي مال وګڼل شي.
② کله چې زکات جريمه وبلل شي.
③ کله چې امانت غنيمت وګڼل شي.
④ کله چې مېړه د خپلې ښځې پيروي پيل کړي.
⑤ کله چې د مور او پلار نافرماني پيل شي.
⑥ کله چې د ښېګڼې په مقابل کې بدي شروع شي.
⑦ زوی پر خپل پلار ظلم شروع کړي.
⑧ په جوماتونو کې چغې شروع شي.
⑨ د قوم نا اهل سړی مشر شي.
⑩ نشه يي توکو کار عام شي.
⑪ د ناوړه خلکو قدر پيل شي.
⑫ د ورېښمو اغوستل پيل شي.
⑬ موسيقي آلات عام شي.
⑭ سندر غاړی عام شي.
⑮ په نېکو خلکو لعنت پيل شي.

د پوهانو ویناوې

را ټولونه: عنایت الله افختار او سباوون اتل

① هغه وکړي چې د هدف د تر لاسه کولو په لاره کې هر راز سربښندنې ته چمتو شي د خپلواک پالو له جملې څخه شمېرل کېږي. (حضرت محمد (ص)

② ستا سو ستر دښمنان ستاسو ناوړه دوستان دي (عبد القادر جیلاني رحمه الله)

③ خپل او د کورنی ستاینه دې د خلکو په وړاندې مه بیانوئ. (لقمان حکیم صاحب)

④ دوست ته راز مه وایه کیدای شي سبا ستا دښمن شي. (لقمان حکیم صاحب)

⑤ آزادي په زور اخیستل کېږي ورکول کېږي نه. (علامه سید جمال الدین افغان)

⑥ رینښتنی عالم د هرچا په زړه کې دوست او محبوب وي. (حضرت علی (رض)

⑦ بې د امتحانه د چا په دوستي باور مه کوئ. (امام شافعي رحمة الله)

⑧ د ښایسته ښځې په لیدو سترګې او د نېکې ښځې په لیدو زړه خوشحالېږي. (ابراهیم رحمه الله)

⑨ د هر ملت سرمایې د هغه ملت د ورځې بچیان دي. (منصور رحمه الله)

⑩ مطالعه د غم او پرېشانی غوره ملګری ده. (حضرت عمر (رض)

⑪ ښه دوست هغه دی، چې په سخته کې پکار شي. (سعدي رحمه الله)

⑫ د څراغ له وینا څخه ګټه واخلئ او دې ته مه ګورئ، چې څراغ د چا په لاس کې دی. (عائشه رضی الله عنها)

⑬ د ژبې خویونه د پښو له خویدو څخه خطرناک دي. (حضرت عثمان (رض)

⑭ د ایمان دښمن درواغ د عزت دښمن سوال د عقل دښمن غوسه او د دولت دښمن بدنیتي ده. (حضرت علی (رض)

⑮ ځوک چې ځان تر نورو غوره بولي همدې ته غرور وايي. (سفيان ثوري رحمه الله)

⑯ د بدو ملګرو فاسدو دوستانو او د ګناه او فساد له ځايونو څخه لرې ګرځئ. (فتحي يکن رحمه الله)

⑰ رېښتنی ورور او دوست مو هغه دی، چې درته نصحيت کوي. (حسين (رض)

⑱ چې چېرته عزت خوندي نه وي له هغه ځای ځان وساتئ. (هجوری رحمه الله)

⑲ غوره نېکي د خپلو دوستانو د عزت ساتنه ده. (حسن بصري رحمه الله)

⑳ د هغه چا دوستان کم وي، چې په ښکاره يو څه او په پټ بل څه کوي. (معاذ الرازي رحمه الله)

㉑ د بې عقله پلاس سوال او ځواب لېږل خپلې پښې په تبر وهل دي. (سليمان عليه السلام)

㉒ که ښه شهرت او د علم زده کړه غواړئ، نو د ناپوهانو او بدعملو دوستانو مجلس ته نږدې والی مه کوئ. (ادريس عليه السلام)

㉓ د خواهش او نفس منوونکو دوستانو ناسته، پاسته او مجادله مه کوئ او مه يې وينا ته غوږ نيسئ. (ابن سيرين رحمه الله)

㉔ کله چې شخص په خپله د ځان ستاينه کوي کيدی شي عزت يې له منځه ولاړ شي. (امام مالک رحمه الله)

㉕ د پټ منافقت څخه ښکاره دښمني غوره ده. (جعفر صادق رحمه الله)

ادبي غلا څنګه او څه ته وايي؟

عاشق الله احساس

د هر څۀ دمخه باید د غلا او غل په معنی او مفهوم يې څه رڼا واچو دا خو يو څرګند حقيقت دی، چې ټول ورباندې ښه پوهېږي، خو ادبي غل د خپل ځان د شهرت میندلو په خاطر دغه ناوړه کړنه تر سره کوي، خو زه حیران دا سې سپين سترګې او ناپوهه غل ته يم، چې ادبي غلا کوي، خو په دې نه پوهېږي، چې دا کړنه هيڅ کله پټه نه پاتې کېږي او حتماً يوه ورځ د رسوايي تر داره پورې رسېږي، خو سوال دا پيدا کېږي، چې آيا د نورو غلو غوندې ادبي غل جزا لیدی شي او کنه او يا ادبي غلا جرم ګڼل کېږي که نه؟ په دې اړه ځوان ژورنالیست او فرهنګپال محمد شعيب (غروال) دا سې وايي، ادبي غلا په شعوري او اګاهانه ډول ديو چا تخليق يا تحقيقي پديده په خپل نامه کټ مټ او يا په لږو ډېر توپير چاپ کړي ادبي غلا بیا نور ډولونه هم لري، خو يو ډول يې توارد هم کيدی شي، چې په ناپوهی يا نا خبری دوه ادبي

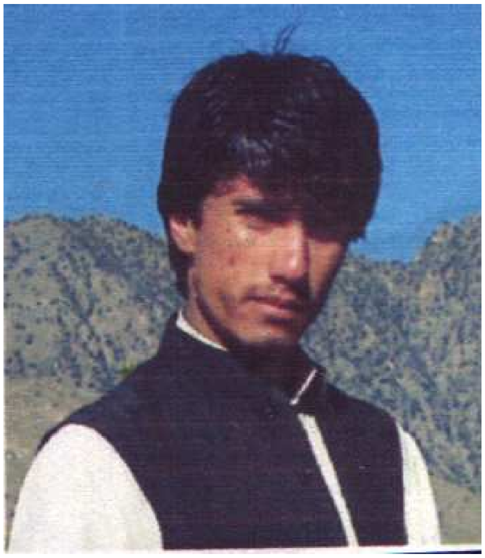

تخليقونه يو ډول يا ورته خپاره شي، نودا چې ادبي غلا د ادبیانو په قانون او فلسفه کې جرم ګڼل کېږي، نو زه به درته د ادبي غلا ديو غل څرګند اونه پټېدونکی مثال در وښايم که تاسې غواړی، چې پرې ښه پوهه شی، نو د لوپټه مجلې ۱۳۹۰ کال دربیمه ګڼه احو اتم مخ، چې د ګڼې د سر پاڼې عنوان ښځه او ټولنه تر سر لیک لاندې لیکنه ده، چې دغه لیکنه او شعر د شاعر عاشق الله (احساس) دی د ۱۳۹۰

کال په لومړو کې د لوپټې مجلې ته د خپاروي په موخه په داسې وخت، چې انټرنټي اسانتیاو ته یې لاس رسي نه درلود په قلمي ډول یې لیکلې وو ، چې خپل نوم او تخلص یې د لیکنې پر یو اړخ لیکلي وو د لوپټې اداري ته یې ورسوي، ځکه چې د لوپټه مجلې خپرونکی ټولې فرهنګپالی خویندي وي، نو په دې اساس د ګڼې په سر پاڼه کې لیکل شوی شمېرې ته ټلیفون وکه، چې همدغه شمېره د همدې ګڼې دیو فرهنګپال سره وه، چې ځوابي پیغام یې ورکړ ورته یې وویل، چې څه ویل لرې لیکونکی ورته د خپلې لیکنې په اړه هدایت وغوښت، چې څنګه خپله لیکنه ستاسې تر اداري درورسوم هغه ورته په ځواب کې وویل، چې تاسې خپله لیکنه په یو سر بند پاکټ کې واچوئ او د اکمل کتاب پلورنځی ته یې ورکړئ او هغه به یې کریاب ته ورسوي ستاسې لیکنه حتماً زموږ تر اداري را رسېږي. لیکونکی په همدغه هدایت عمل وکړ د څه وخت په تېرېدو وروسته د ۱۳۹۰ هـ ش کال دریمه ګڼه د چاپه را ووتله، خو لیکونکي ته په لاس نه وه ورغلې او نه یې د خپلې لیکنې په لټه کې وو ، چې ایا زما لیکنه په دغه ګڼه کې خپره شوې که نه، خو دیو کال تېرېدو وروسته په ۱۳۹۱ هـ ش کال د کونړ سیند په پنځه کلنه مشاعره کې دغه ګڼه په لاس ورغله او د ډېرې د قیقې مطالعې پر اساس یې په خپله لیکنه او شعر سترګی ولګیدی، چې داسې یو چا ورباندې خپل د لیکوالی نوم لیکلی، چې ستا په هیڅکله ورباندې باور ونه شي، چې دادی ادبي غله بریښنا شیرزی وی، چې خپله د مجلې مسوله مدیره هم ده په تېرو ګڼو کې یې هم داسې په زړه پورې لیکنې کړې دي شاید هغه هم داسې وي، چې د خپل شهرت مندلو په خاطر یې ډېر هنر زده کړي. د دغه لیکونکی څو بیت شعر چې د خپلې لیکنې تر څنګ یې د لوپټې پلو ته ډالۍ کړې یو څرګند حقیقت دی، خو د ادبي غلا په وجهه یې د تخلص دوهم توری دریم او دریم توری یې دوهم لیکلی، چې څوک ترې مانا او مفهوم وانخلې او پرې پوهه نه شي، چې ادبي غلا یې کړې، چې په اصل کې تخلص احساس دی د شاعر د شعر مطلعه څه داسې ده.

نن څومره خوند کړی چې پر سر دې د حیا لوپټه
د پښتنو پېغلو کلتور دی د ښکلا لوپټه
چې رقیبان مې ورته بیا ګوته په خوله پاتې شي
خاونده بیا مې کړې سر شاره د غزا لوپټه
خدایه ملالۍ غونډې پېغلې مو بیا هم پیدا کړې
چې ملالې د دښمن پر ضد ترلې وه له ملا لوپټه
د پښتنې مینې احساس په کې څرګند ښکارېده

ډېره مې خوښه شوه له ورايه په رښتيا لوپټه

نو گرانو لوستونکو ادبي غله او غلا خو مو ښه وپېژنده، خو چې تاسې خدای مه کړه کله داسې ونه کړئ، ځکه د غلا په مفهوم خو پوهه یاست او بیا ادبي غلا د ادب ښکلا زیانمنوي او هغه ځوک، چې ښکلا زیانمنوي نه یوازې دا چې شاعر او لیکوال نه دی، بلکې د شاعر او لیکوال پر ضد یو ځوک دی او دا هم ځکه چې شاعري او لیکوالي د ادب او د ښکلا د پنځولو یوه رنگینه ده.

عاشق الله احساس

چاتـــه شـــي درد چاتـــه دوا شـــي مینـــه
چاتـــه پرهـــر چاتـــه وفـــا شـــي مینـــه
ځـــوک د منـــزل تـــر حـــده ورســـوي
د چـــا نیمگـــړی بـــې پـــروا شـــي مینـــه
چاتـــه د ټـــول ژونـــدون خوښـــي ورکـــوي
چاتـــه پـــه برخـــه کـــې ســـزا شـــي مینـــه
بیـــا د غـــزل تـــر منـــارونو رســـي
پـــټ چـــې پـــه زړونـــو کـــې پیـــدا شـــي مینـــه
ځـــوک د کعبـــې غونـــدې طـــواف پـــرې کـــوي
چاتـــه پـــه شـــرعه نـــاروا شـــي مینـــه
چـــې د پښـــتو احســـاس شـــعور ولـــري
هلـــه کامیابـــه شـــي رښـــتیا شـــي مینـــه

پوهنتون لنډه کيسه

ليکونکی: ارين ننګيال

کله کله انسان ته په ناخود آګاه ډول د را روانې پېښې د پېښېدو الهام کېږي. په افغانستان کې خو دا ډول احساس هر سړي ته هرې ورځ پيدا کېږي، خو زه په دې نه پوهېږم، چې د کوم نېک عمل په بدل کې الله تعالی را سره دا ډول احسان وکړ. د کابل پوهنتون د شپې پوهنځي د انګليسي ادبياتو په درېيم سمستر کې مې تحصيل کاو په ډېره مينه به پوهنتون ته تلم، خو ای کاش چې تر پايه مې رسولی وای.

په مني کې يا پوهنتون ته ورتګ څه اسانه کار نه و، پس د زړه ويني خوړل وه د ماښام شپږ بجې به رخصت شو، څو چې به کورنو ته رسېدو اوه نيمې بجې يا اته بجې په وې.

که له يوې خوا د نړۍ ټول فوځيان د افغانستان د کرارۍ لپاره راغلي ول، خو خلک ان په خپلو کورونو کې هم خوندي نه ول. آيا په داسې شرايطو کې تر نيمې شپې پورې په ښار او کوڅو کې ديو جينۍ ګرځېدل د وېرې خبر نه وه؟ څو چې به کورته رسېدم نه به زما په څيره کې سرخي وه او نه به د کور په غړو کې اخير تعليم مې کاوه. که څه هم چې مورډ د ناوخته رسېدو ستونزو يو څه حل کړې وه، خو افغانستان نه هم د ټګانو ښار جوړ دی سړی حيران پاتې کېږي، چې باور وکړي د هر سيمې محصلينو په ډلييز ډول موټرونه په کرايې نيولي ول. سهار به يې پوهنتون ته رسول او ماښام به يې بېرته کورونو ته بېول، خو داسې به ډېر کېدل، چې مورږ به په تمع ودرولي بېغمه ول سبا به يې آنې بانې کولې.

يو ماښام د تېر په څير تر ناوخته چې ځينې محصلينو د لارې د بنديدو خبرې کولې. کابل کې چې يو عادي مامور هم چېرته ځي سړکونه ورته پوره يو ساعت بندوي. کله چې د موټر له راتګ نه ناهيلی شولو: نو څلورو جنکو کورونه مو په يوه لارې پراته ووه يو ټکسي موټر په کرايه کړ او کورونو ته روان شولو.

له عمومي سړک نه زمونږ کورته د پښو پنځلس دقيقې لاره وه. موټر نه ځکه را ښکته شوم، چې زمونږ د هم صنفي کور ديو څه ليرې و د دې لپاره خو يې ان له سترګو اوښکې راغلې، چې له کلي نه يې مېلمانه راغلي ول هغه له خپلو خپلوانو پټه پوهنتون ته راتله. زړه نا زړه موټر نه ښکته شوم آسمان خړ و ورېځو پوښلی و سخته تياره وه. يو يو څاڅکی باران هم په واربدو و د سړک د غاړې هټې هم تړل شوې وې کړندۍ روانه وم کله به مې له وېرې نه شاته کتل او کله مخ ته نه مې غوښتل چې د خپلو پښو تراپا (اواز) واورم په سړک يو يو موټر هم تېرېدو، خو زه د کورونو تر څنګ ترورمۍ ته روانه وم ماوې چې چاته ښکاره نه شم.

د کابل د موټروالا یو بد عادت دادی، چې کله چې کومه جینۍ د سړک په غاړه روانه او یا ولاړه وي، نو هر موټروان په خپل وار موټر دروي دا کار له سړیتوب نه نه کوي، بلکې دا د هغوی سپک نظر وي نه پوهېږم چې په کومو سوچونو کې روانه وم، چې یو وړکی موټر مې له څنګه نه په ډېری تیزی سره تیر شو، خو وړاندې یې سخت بریک وواهه او بېرته شاته راغی له ویرې ځای پر ځای ودرېدم. موټر زما تر څنګ ودرېده څلور هلکان ترې په بېړه را ښکته شول او زما خواته یې را منډې کړې پښې مې سستې شوې په سترګو مې تیاره شوه او په ځمکه ولوېدم، څو چې په ځان خبرېدم د بوجی په څیر څه یې را په سر کړه او موټر ته یې پورته کړم په ډېری سختی مې ساه اخیسته موټر ګړندی روان شو هغوی په تلیفون کې څه ویل، خو زه داسې وم لکه خوب چې وینم غږ مې نه پورته کېده، ژبه مې په ستوني کې وچه وه، لاسونه او پښې مې بې دمه ول همدا چې موټر ودرېده او د کور ګراج ور خلاص شو زما سترګې هم پټې شوې وې.

چې کله مې سترګې وغړېدې په سپین چت کې راته ګلان ښکاره شول په بېړه له ځایه پورته شوم مخ ته لاته رنګ راته یو تور زلمی چې په لاس کې یې د معدني اوبو بوتل نیولی و ولاړ و سر مې نه شو ټینګولی ګنګسه وم. زلمي سره چې سترګه په سترګه شوم مسکی شو مخامخ را ته کېناست څنګه یې نغمې؟

له دې خبرې سره نوره هم وارخطا شوم په ریږدېدلو لاسونو له مخ نه پیکی لرې کړ ما خبرې ته خوله جوړوله خو ژبه مې په خوله کې نه ګرځېده وچه کلکه وه. همدا چې هلک زما ټول مخ ولید له غمبرو یې کلکه کړم لدې سره مې په چغو شروع وکړه د زلمي له ودرېدو سره چې له پښو را کلک کړ بوټونه مې ورته ښکل کړه زاري مې ورته وکړه خدای ته وګوره ورور جانه ما پرېږده عذر درته کوم وروجانه پښې دې ښکلوم ته زما مشر ورور یې.

ما زاري کولې او زلمي رډې رډې را کتل یو دم یې چیغه کړه. بس بس چې ماته تلیفون دی غږ دې وانه ورم کنه لدې سره مې کونښن کاو چې د ژړا غږ مې پورته نه شي خو هیڅ نه کیده یو وار بیا د زلمي چیغه پورته شوه د سپي لورې غلې شه تلیفون یې بند کړ اور بوز یې را وړاندې کړ او په کرار یې وویل خواکې مې ده غلې شه پوشوې؟ له دې سره مې سلګی په ستوني کې خیره شوې د ښه په مانا مې سر ښکته کړ، کله چې زما د غلې کېدو ډاډه شو بیا یې زنګ وواهه له خبرو یې داسې پوشوم چې د خور غاښ یې په درد شوی و له ده نه یې درمل وغوښتل د خور په ناروغی د زلمي په څیره د خواشینی نښو په ښکاره کېدو مې په سلګو سلګو ورته وویل. خور دې په کور کې غاښ درده او ستا دلته ورته وینه وچه شوه که زما په څیر څوک ستا خور وتښتوي یو خور د خپل ورونه عزت غواړي آیا ته خپله خور بې عزته کوې ستا خور زما دعزت د ژغورلو لپاره تاته تلیفون وکړ خو ته نه پوهېږې که ته دې په خپل خور دومره درد بېږي، نو زه هم تاته ورور وایم زلمي غلی ولاړ او هیڅ یې نه ویل وچلی یې په ګوتو ونیو نا څاپه یې د دل اغا چیغې پیل کړې د زلمي له نارو سره زما ژړا په سلګو بدله شوه وجود مې په خپل اختیار نه و ټوله رپېدم دل اغا په منډه خوني ته را ننوت زلمي په قهر ورته

وویل. موټر چالان کړه خو دل آغا کله ما او کله زلمي ته کتل چې دې وخت کې یې بیا پرې غږ وکړ دلېوني بچیه تاته وایم دل آغا په منډه له خونې ووت زلمی هلک زما کتابونه او دستکول را پورته کړل زه یې له لاسه ونیولم ژر مې ترې لاس را کش کړ او خپله پورته شوم. زلمی مخکې او زه وروسته شوم دباندې کوڅې کې کرولا موټر ولاړ و دوه کسه مخکې زه او زلمی شاته سیټ کې کېناستلو او موټر حرکت وکړ زلمی په کراره وویل: کور مو چېرته دی؟ غوښتل یې چې ځواب ورکړم خو خبره مې له خولې نه راووته په قهر یې راته وویل: تاته وایم کور دې چېرته دی؟ په بنده ژبه مې ورته ویل: ده ده ده غه غه خوانه یم غفور ندیم ښوښونځې څه څنګ ته. زلمی په خندا وویل ښه ته فربیا زموږ کاوندی یې له لرې شیبې چوپتیا وروسته موټر و دربده همدا ځای دی په بېړه مې شاوخوا وکتل چې خپل کور مې تر ستړګو شو ورسره زړه مې ډک ډک کېده ماوې چې په چغو چغو وژاړم.

زلمی رډې رډې را وکتل سترګې سرې سرې وې د لومړي ځل لپاره مې ورته خیره لږ څه سمه ولېده غوښتل مې چې د موټر نه ښکته شم، چې نا څاپه له لاسه ونیولم په کرار یې درته وویل. ته پوهېږې چې ستا د سرو وینښتو په اندازه مې مرګونه کړي او تا غونډې جینکو باندې مې څوڅو شپې تېرې کړي خو تر اوسه یې په هیچا زړه ندی درېدلی خو تا راته ورور وویل ستا په خیر زه هم یوه ګلالی خور لرم تا خو ولېدل چې د غابښ درد چې هم پرې نه لورېږي ځکه مې ؟؟؟ روغه خپل کورته راوستې خو که چاته دې څه ویل و بیا نو خپله خور هم نه پېژنم ځه په مخ دې ښه ژر له موټر نه ښکته شوم خو له یاده مې ووتل چې مننه ترې وکړم...... (پاتې)

دوه، درې، څلور او پنځه

را ټولونه: همت الله نایل

① دوه کسان د دین او وطن دښمنان دي.
[۱] هغه عابد چې علم نه لري.
[۲] هغه پاچا چې صبر او زغم نه لري.
② دوه ډېر بد خویونه.
[۱] ډېره بخلي.
[۲] زیات بې زړه توب.
③ دوه وږي هیڅکله نه مړېږي.
[۱] د علم وږی.
[۲] د دنیا وږی.
④ دوه ناوړه اعمال دي.
[۱] د الله(ج) سره شریک نیول.
[۲] مسلمان ته زیان رسول.
⑤ دوه غوره خویونه دي.
[۱] په الله(ج) باندې ایمان لرل.
[۲] مسلمان ته ګټه رسول.
[۱] درې هلاکوونکي شیزونه.
① خواهش.
③ بخل.

③ ځان لوړوالی.

2 درې شیان نه لري.

① د ورېځې سوری.

② ناوړه وینا.

③ چاپلوسي.

3 درې څيزونه سړی کمزوری کوي.

① بې روزګاري.

② فسق.

③ اړتیا.

4 د انسان ښکلا په دریو څیزونو کې وي.

① علم.

② مینه.

③ آزادي

5 دریو سزا انسان ته ورکول کېږي.

① د مور پلار خفه کول.

② په خلکو جبر کول.

③ د نیکي په بدل کې بدي کول.

6 درې کارونه مه کوئ.

① د بخیل نه قرض.

② د جاسوس دوستي.

③ د ښځې په خبره باور.

⑦ درې شیان یو ځل پیدا کېږي.

① ځواني.

② ښایست.

③ مور او پلار.

⑧ د دریو احترام کوئ.

① د اسلام قانون.

② د استاد.

③ د مور او پلار.

۹ درې شیان خوښه وي.

① شفقت.

② خلوص.

③ ساده ګي.

۱۰ درې له ځان چمتو ساته.

① غم.

② زوال.

③ مرګ

۱۱ درې ویناوې په زړه پورې دي.

① وږي ته ډوډۍ ورکول.

② بربنډ ته جامې وراغوستل.

③ قرآنکریم لوستل.

۱۲ درې له دریو بې برخې دي.

① بېړه کوونکی له کامیابۍ.

② غوسه کوونکی له سم اقدام څخه.

③ دروغجن له عزت څخه.

۱ انسان ژوند څلور پورې وي.

① علم.

② حلم.

③ عفت.

④ عدالت.

۲ څلور کم مه ګڼه.

① درد.

② ناداري.

③ اور.

④ دښمني.

۳ د غور ژوند څلور نښې وي.

① ښه وینا.

② ښه کړنه.

③ بنه نیت.
④ بنه مجلس.
۴ د ایمان علامې ځلور وي.
① تقوا.
② حیاء.
③ شکر.
④ صبر.
۵ ځلور شیان په انسان کې غوره دي.
① حلم.
② علم.
③ مهرباني.
④ ښه خویي.
٦ ځلور ځیزونه سخت دي.
① عفوه د غوسې په وخت کې.
② سخاوت د ناداري په وخت کې.
③ ځان ساتل د خلوت په وخت کې.
④ حق خبره د ویرې په وخت کې.
۷ ځلور کسان د ځلورو قدر کوي.
① بوډا د ځوان.
② ناروغ د روغ.
③ غم د بې غم.
④ ژوندی د مړي
۸ د ایمان نښې ځلور دي.
① صبر.
② یقین.
③ عدل.
④ جهاد.
۹ په ځلورو بارو مه کوه.
① په ښځې.

② په مال.
③ خوراک.
④ هغه چې عمل پرې نه کوي.
1 پنځه په پنځو کې دي.
① دليل په قرآن کې.
② درناوي په قناعت کې.
③ ويره د شپې په لمانځه کې.
④ بډايي په قناعت کې.
⑤ ذلت په گناه.
2 په پنځه شيانو کې ببړه ښه ده.
① د ميلمه مخې ته د خوړو ايښودو کې.
② د مړي په تدفين او تجهيز کې.
③ د بالغې نجلۍ په نکاح کې.
④ د قرض په ورکولو کې.
⑤ له گناه څخه په توبه ايستلو کې.
3 پنځه خويونه له سپي څخه ياد کړئ.
① که وږی وي هم د خپل څښتن ور نه پريږدي.
② ټوله شپه د خپل مالک ساتنه کوي.
③ څو مره چې ووهې خپل در نه پرېږدي.
④ ځان له استوگنځی نه جوړوي.
⑤ د دولت او شتو هيڅ فکر ورسره نه وي.
4 د زړه درملنه په پنځو کې ده.
① د قرآنکريم په تلاوت کې.
② له حرام مال څخه پرهيز.
③ تهجد لمونځ کې.
④ په سپيدو داغ کې دعا غوښتل.
⑤ د علماؤ سره کېناستلو کې.
5 د پنځو دوستانو ځان وساتئ.
① بې عقله دوست.

② درواغجن دوست.
③ بخيل دوست.
④ فاسق دوست.
⑤ ډارن دوست.

مامور صاحب يم (طنز)

ژباړونکی: طارق (کريمزی)

د دولتي د فترونو څخه په يوه دفتر کې کار کوم څه وخت، چې د وظيفې څخه رخصت شم د معمول سره سم د هغې خلطې سره، چې په جيب کې مې وي د نورو مامورينو په څير، چې هره ورځ رخصت شي د شپې لپاره د غذا اخيستلو په لټه کې سرګردانه ګرځي زه هم هره ورځ د دوی په څير مصروف ووم.

سودا خرڅوونکي هغه سودا، چې ښه او تازه وي خرڅوي او هغه څه، چې د دوی څخه ښکاره او څوک يې نه اخلي په ټيټ پوړو دولتي مامورينو خرڅوي او هغوی ته يې ساتلي وي.

يو سودا خرڅونکي بل ته وويل: واه هلکه! دغه پاتې شوی مال لکه چې نه خرڅوې؟
بل ورته په ځواب کې وويل: ته هم عجيبه سړی يې! ښه وينې چې دا سودا بل څوک نه اخلي فقط دولتي مامورين يې اخلي او بس.

کله چې رخصت شي ټول د سودا اخيستلو لپاره راشي ټول سودا خرڅوونکي يودم بازار ګرم کړي او چيغې جوړې کړي: واخله مامورجانه، واخله کچالو، يوسه کچالو واه واه دغه پياز وګوره څومره ښايسته دي او د ځانه سره غلی وو ايي، چې صرف بې وجدانه چينجو خوړلي دي او بيا په زوره چيغې کړي: بهترين پياز، پالک، کچالو، ګندنه د مامور صاحبانو لپاره ليلام ژر کوه، چې خلاصېږي. هله ژر کوه ليلام دي.
خلاصه دا چې په چيغو يې راته سر په درد کړو لاړم، چې يو کيلو کچالو کور ته يوسم، چې زه او زما بچيان يې ښه په مزه مزه وخورو.

ومې ويل: سلام کچالو جانه! کچالو هيڅ هم ونه ويل. د ځان سره مې وويل، دې مغروره کچالو ته ګوره، چې د دولتي مامورينو سلام هم نه اخلي نه پوهېږم چې ولې؟ په دې خبرو کچالو په قهه قهه سره وخندل او يې ويل: دې مامورک ته ګوره په جيب کې يې د پيسو درک

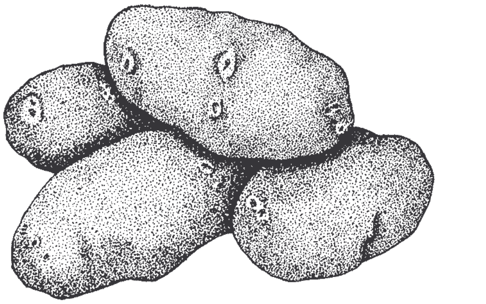

نشته او څومره اوچت پرواز کوي. ماته يې په غوسې سره کوښښ وکړه، چې د خپلې شړې، سره سمې پښې وغزوي ته ښه پوهېږې، چې زما نرخ ورځ تر بلې اوچتېږي او ته هماغه

ماموركَ يې ژر مې د سترگو څخه پناه شه.

د پيازو خواته ورنږدې شوم ومې ويل: سلام پياز ماما ! دخولې نه يې يو لفظ هم ونه وته د ځان سره مې غلې غونډې وويل: دا هم د كچالو خان په څير مغرور شو.

پياز په جواب كې راته ويل: اوس زه په داسې ځاى كې يم، چې ستا په شان مامورين په ما پسې نه شي رسيدلى. اوس زه د وزيرانو ، زورلرونكو او مالدارانو سره يم او زما څخه پرته هيڅ ډوډۍ نه خوري.

مامور جانه ! ستا د دې ليلامي كرتۍ، سورى يخن قاق او شليدلو بوټانو ځار شم. زما نور وخت مه ضايع كوه هغه وخت تېر شو ، چې د فقيرانو خوراک به ووم. په ډېره نا اميدۍ سره د پياز ماما څخه تېر شوم داسې نه چې ومې نه وهي.

د لوبيا تره خواته ورنږدې شوم. لوبيا تره سلام زړه مې ستا ډېر ليواله دى. لوبيا تره وخندل او ويې ويل: هى هى بېچاره مامور جانه ! په دوه زره افغانى معاش باندې څه غواړې وكړې د كور كرايه او كه د تگ او راتگ د موټر كرايه، او كه د بچو د مريضى د دوا پسې او كه وچه ډوډۍ پرې اخلې. ځه لاړ شه او زما د اخيستلو هوا دې د سر نه كوزه كړه دا داسې ده لكه چې غواړې په دې معاش يو كروزين موټر غواړې واخلې او يا پرې د وزير اكبرخان په مينه كې يو كور واخلې. ډېر خجالته شوم رنگ مې تگ سور شو او له ځان سره مې وويل، چې والله دا هم رښتيا وايي.

د نخودو پر خوا ولاړم ومې ويل: نخوا اكا سلامونه: ډېره موده وشوه، چې سترگې مې ستا لپاره انتظار كوي زړه مې در پسې سم ټوپونه وهي، چې كله به وي چې تا په غوښه كې واچوم او يوه ښه قورمه ورنه جوړه كړم او بيا يې ښه په مزه مزه وخورم اوس دا راته ووايه، چې له ما سره كورته ځې كه نه؟

ويې خندل او ويې وويل: وه مامور وراره ! ستا د دې وچو شونډو نه ځار شم ماته خجالت راځي، چې له تا سره خبرې كوم اوس زما دوستي له هغه چا سره ده، چې په كروزين او بنز كې گرځي. څه وخت چې زه د دې سره كورته ولاړ شم زما لپاره هيڅ ځاى نه وي هلته زما ډېر دوستان نور هم وي ورځ مو اختر او شپه مو برات وي په ډېره سختۍ سره په يو كنج كې ځاى ونيسم او پروت يمه مېلمه ښه گرمه وي. او څه وخت چې ستا په شان د مامور او يا غريب كورته لاړ شم ډېر ويرېږم، ځكه چې ټول اولادونه يې د وږو لېوانو په څير خولې وازې كړې، تردې چې د سترتيا د ليرې كولو لپاره مې هم نه پرېږدي او پرته د ويزې او يا پاسپورټ څخه مې هديرې ته وليږي د خانانو او زورلرونكو په كور خو يو څه پاتې يم تر څو

چې زما نوبت را رسېږي يو څه موده تېره شوي وي. د لوبيا اکا څخه هم نا اميده شوم.

او لاړم چې د ماهي غوښې، چرګانو، غوايي او پسه د غوښو او تازه مېوې د حال احوال پوښتنه وکړم. بريالى نه شوم، چې خواته يې ور نژدې هم شم، ځکه چې د رنګارنګ موټرو قطارونه پرې لګېدلي ول.

د زړه د تسلى لپاره مې وويل: واه بې چاره ماموره ولې نه پوهېږې، چې دا ټولې مېوې ترشې او دا غوښې خامې دي ولې دې خپل وخت ضايع کوى په بل طرف ولې نه ځې. فوراً هغمه منطقه مې پرېښوده د بازار په اخر سر کې د ټېپر تربور (شغلم) خواته ورغلم او مې او مې وويل: سلامونه تربورجانه! ټېپر د خندا نه په ډکه خوله وويل: و اعليکم مامور صيب په خير راغلې.

نن زه ښه متوجه ووم، چې ته کوم کوم ځاى ته لاړې ډېر اوچتو سوچونو باندې سرګردانه وګرځېدې، خو کومه مثبته نتيجه دې تر لاس را نه وړه. زما او ستا دوستي ډېره ژوره او

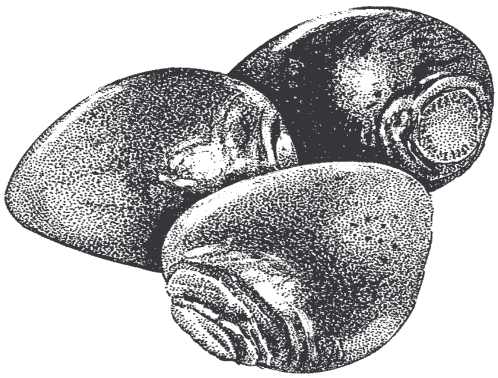

پخوانى ده، ځکه چې ستا پلار او زما پلار خپلو کې د تره زامن ول، نو بايد دې باريکى ته ځير شې که زه چېرته د نورو په څير د مالدارو او سرمايه دارو په خدمت کې شم، نو خوار او بېچاره مامورين به څه کوي او څه به خوري. آفرين او بيا هم آفرين په ما چې د کروزنيونو سورلى. خوښ نه لرم. زه خو غواړم چې فقط د ټيټ پوړو دولتي مامورينو په خدمت کې ووسم، چې مامورين او د هغوى بچيان مې په غير د ويزې او پاسپورټ څخه خپلو خېټو ته کوز کړي او دعا راته وکړي.

څو شيبې په خندا کې

ليکوالکی: شاهد الله شاهد

① استاد يو شاګرد ته وويل، که تاته وويل شي، چې د ماشومانو لپاره څه ښه کار وکړي ته به څه وکړې؟
شاګرد: زه به ټول مکتبونه بند کړم.
② ډاکټر ديو ماشوم نه پوښتنه وکړه، چې ستا په خېټه کې کله درد وي، ماشوم ورته وويل، ډاکټر صاحب کله چې زه مکتب ته ځم.
③ يو مولوي زوی ته ويل، بچی سحر پاڅېدو کې ډېرې فايدې دي، مثلاً چې کوم مرغان سحر وختي پاڅي هغوی ته د خوراک لپاره چيغې او ملخان زيات پيدا کېږي.
زوی: کوم ملخان او چنجي چې سحر وختي پاڅي د هغوی د سحر وختي پاڅېدو دا سزا ده.
④ په يو کور کې د ښځې او خاوند جنګ و. خاوند ځان د نورو وهلو نه د بچ کېدو لپاره د کټ لاندې ننوت. ښځې ورته وويل: راځه د کټ لاندې ولې ننوتې. خاوند يې ورته د هغه ځايه په مينه او په نره ځواب ورکړو، چې دا زما خپل کور دی، چې چېرته مې زړه غواړي هم هلته به يم.
⑤ پلار (خپل زوی ته) زويه زه تا د شرارتي خلکو دصحبت نه لرې ساتل غواړم.
زوی: نو د دې په وجهه خو ځکه زه مکتب ته نه ځم.
⑥ يو سړي کونډه ښځه کړې وه، چې د دې نه مخکې يې درې خاوندان مړ شوي وو. يوه ورځ دغه سړی ډېر سخت ناجوړه و. دهغه ښځه يې سرته ناسته وه او ژړل يې که ته لاړې نو ما به چاته پرېږدې؟ هغه سړي ورته وويل: پنځم احمق ته.
⑦ ساده سړي يوه لاروي څخه پوښتنه وکړه دا سرک چېرته تللی دی؟ هغه ورته وويل: دا سرک روغتون ته تللی دی. ساده سړي وويل: ولې دا سرک مريض دی.
⑧ يوه ورځ ملا اودس کاوه او به خلاصې شوې او يوه پښه يې وچه پاتې شوه، چې لمونځ يې کاوه په يوه پښه ولاړ و. خلکو ورته وويل: دا ولې؟ هغه وويل: دا يوه پښه مې بې اودسه ده.
⑨ ديوې ښځې د خاوند نوم رحمت الله و، خو هغې به د شرمه د خاوند نوم نه شو اخيستی. هره ورځ به هغې لمونځ کاوه، نو د السلام عليکم و رحمت الله په ځای به يې دا ويل (السلام عليکم ای د ورو پلاره)

د افغانانو پخوانو او اوسنو حالاتو ته لنډه کتنه

پروفېسر ډاکټر گل جانان ظریف (فرانکفورت ام ماېن)

د پښتنو/افغانانو پخواني او اوسني حالات:

① د افغانانو اوسېد ځای او د واکمنۍ پولې.

سرلیک ښکاره کوي، چې دغه ډېره پراخه موضوع ده او خورا زیاتې څېړنې او بحث غواړي، چې په ارزي. مگر دلته په ځنو لنډو مثالونو بسنه او اکتفاء کېږي. د افغانانو/پښتنو د اوسېدځي او د واکمنۍ پولو د تاریخ په اوږدو کې زیات تغیرونه او بدلونونه لیدلي دي. ځنې وختونه یې پولې په ختیز کښې سیند خوا او کله گنگا ته رسیدلې او په لویدیز کښې کله د پارس خلیج او کله هم د مدترانې او خچنې یا تورې بحیرې غاړو او کله د لیبیا، اېتوپیا، حبشې ځنډو، مېرو او د دنیوب غاړو ته. په شمال کښې کله کش یا کس غر، سیر دریا او د ارال او سپینې بحیرې پورې خواوې وې او جنوب لورې ته یې لوی خوړ وو، لکه د هېتېتېانو، کسپانو، ساکو، لودیانو، غوریانو، هخامنشیانو (هه ښه منشېانو) پارتیانو او نورو په وختونو کې.

د احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان پولې په شرق کې د ستلج او سیند خوا د ناوو پورې غاړې، په جنوب کې لوی خوړ، په غرب کې تر مشهد او نیشاپور او شمال کې ادیتېا، یامور دریا (یا د امو رود) پورې رسیدې. دغو پولو ته استعماري هېوادو په زور، د سیسو، تګیو، دوښنو ډېر تغییر ورکړئ او افغانانا/پښتانه یې په زیاتو او خورا ناوړو، شخړو، ستونځو او بخولو اخته کړي دي، چې تر اوسه دوام لري.

د پښتنو ځای او ټاټوبی ښایسته، ښکلی، شتمن او د ښې آب و هوا لرونکی دی، چې د ځنو ختیز پوهانو د وینا له مخې د نړۍ ډېرې ښایسته هرمنې میرمنې او نجونې، د دنیا خورا خوږې مېوې، پرېمانه او غوره د رنگونو او معدنیاتو او ډېر ارزښتناک غلمې، قیمتي ډبرې، ښې حاصل خیزې مځکې، ورشوگانې او څرځایونه لري.

② اولس

افغانان/پښتانه چې اوس یې د نفوسو گرد شمېر د ۷۵ تر ۸۰ میلیونو پورې اټکل کېږي، یو ډېر لرغونی ټبر دی، چې په خورا پخوانو اثارو او ډېر لیکونو کښې د دوی او د

دوی د ځای او هېواد یادونې شوې دي. د ساري او لکښنې په توګه په مېخي ډېر لیکنو، رېګوېدا/ رېغ پیدا یا روغ وېدا یانې روغه پوهه او روغه وینا نومې اثر کې په اوستا یا پیه ستا یا اپوستک چې غټ پوستک (غټ کتاب) هم بلل کېږي همدغه رنګه د ګل ګامیش د حماسې په سرودونو، په مېخمري لیک دود د باګستان په پاتېکړه (نقش) او د هېرودوت، دیو دور، کسېنوفون او نورو په لیکنو کې یې یادونې شوې دي، چې دوی په کې ځاېپال یا مینه پال، دود پال، مېلمه پال، پتپال او پتمن، زیار کښ او مېرني وګړي ښودل شوي دي.

مونستوارت الفنستن لیکي، چې افغانان په خپلو اکې مین، د دوستانو سره رښتیني پرتمن، پر خپلوانو او پلویانو مهربان، مېلمه پال، مېړاني، هوډمن، قانع او متواضع ځیرک او هوښیار وګړي دي" ارنولد فلیچر ور زیاتوي، چې ډېر امکان لري، چې افغانان د نړۍ تر ټولو مېلمه پال خلک وي"۲

تور بورن (Thorbun) د پښتنو د وزیرو د ټبر په هکله زیاتوي او وایي، چې دوی په خپل ځان متکي، زړور، هېوا پال، مېلمه پال، متواضع، رښتیني، د زور کاري، رشوت او خیانت پر ضد وګړي دي) ۳

③ د دوی دیني، ټولنیزه، پوهنیزه، هنري او کلتوري ونډه:

لکه چې ورته اشاره شوې دوی په تاریخي اثارو کې د پوهې او هنر لېوال، مینه وال، زیرک او زیار کښ وګړي بلل شوي دي. دوی د ډېر پخوا راهیسې د واحدانیت پلویان او پرې باور او عقیده لري او دوی د پوهې او هنر په ودې او انکشاف کې مهمه ونډه لرلې، چې له دې کبله پښتونځۍ (بلخ) د «علم او هنر ګنبده» "د ښارونو مور" او د لوړو دړفشو او ببرغونو لرونکی ښکلی ښار او د تمدن زانګو یاد شوې)۴

یاد مردال لیکي: د دینونو لوې برخې په بلخ کې منځ ته راغلي دي، چې وروسته یې په هندي (بهارتي) کلتورونو، ساساني کلتور او هم یې یهودي او عیسوي نړۍ تر آغېز لاندې راغلې، بلخ دېوالي ټکی (ډګر او مرکز) وو"۵

پښتونځۍ د داتا (دود) او قانون جوړونې او قانون پالنې، دودېز دولت د بنسټ کېښودلو او تاسیس ځای او اولسواکۍ او دستور دې ځای د وګړو له خوا صورت موندلی: ښوتن (ښه تن) د دېموکراسي تعریف او ملاتړ کړی او مړدونځ (مېړانځ) یې کلک پلوی بلل شوی.

د نړۍ لومړۍ مصنوعي کره (ګلوبوس)، چې د طول البلد او عرض البلد خطونو وربانډې کښل شوي وو او غټ او عمده مرکز په توګه په کې غزنې په ګوته شوی وو، په افغانستان کې جوړه شوې. ۶)

داسې په اوسنۍ نړۍ کې ډېر مورج شمبر توري د ګڼک (ریاضي دان) له خوا په بغداد کې ښودل شوي او د هغه ځای څخه بیا ټولې نړۍ ته خپاره شوي دي.

باید یاده شي، چې ګڼ شمېر مهم توریز (حروفي) لیک دودونه د افغانانو له خوا ایجاد شوي، لکه مېخمری لیک دود، داین ډیپ (داین ډیب) لیک دود، چې یو د نړۍ ډېر بشپړ لیک دود، چې دواړه فینیقي، یوناني او لاتیني لیک دودونو ته ډېر ورته والی لري. د میلاد څخه زر کاله دمخه یې په منځني ختیځ کې د خپارولو د هڅو یادونه شوې. علاوه د دې خروټي، سغدی (یاسوری) نغری او نور لیک دودونه د افغانانو په ځای او هېواد کې منځته راغلي دي. ۷)

باید یاده شي، چې د لیک دودونو ایجاد د نړۍ د خورا مهمو نوښتونو څخه دي او د انسان غټه ځانګړنه په ګوته کوي.

بر سیره پردې، یو لړ نور نوښتونه هم د افغانانو له خوا را منځ ته شوي، چې یو لړ یې "په نړیوال کلتور کې د افغانانو ونډه" او د "افغاني لیک دودونه" په نومو پوستکونو (کتابونو) او اثارو کې څېړل شوي دي، کوم چې د افغان اولس د پوهې او هنر، اولسواکۍ، خپلواکۍ سره د مینې او تاریخي لوړ مقام، دریځ او ویاړ ځرګندویه دي، نو ځکه خو پښتونځي یا بلخ ته د "د علومو ګنبده"، "ښارونو مور" او "وړانګه" ویل کېدو.

بامیان، کس کور (کالیسه)، زرنج (زرغینه)، هریخوا (هرات)، نغرکوټ، وانه، هډه، پورو شاپورا (پېښور)، تاکسیلا (ټیکسلا) او نور د پوهې او هنر مرکزونه بلل کېدل او د افغانانو د پوهې او هنر، زیار، وړتوب او ویاړ ځرګندوېه وو.

④ اوسنی حالت:

ولې د ځنو د ځان ځاني، هرورۍ او د پردو، رقیبانو د لاس وهنو، په د سیسو او ټګو تېروتنو او غولېدو او د خپلو خواږو په ځای و نورو اړیکو، ګوډاګیان او غمېزو ته غوږ نیونو او په خپلو منځو کې د وېښنو او نفاق دوی کمزوري کړي، ضعیف کړي، په جنګ جګړو یې اخته کړي، په مرګ ژوبلو مبتلا، هېواد یې ګنډواله، تاریخي لوړ او وړ ویاړونه یې بایلیي و په نجولو، سترنځو او مصیبتونو کې ښخ او راګېر شوي دي، چې د ځنو تفصیل او بیان (افغانستان ته اړول شوي زیانونه د شورویانو د مداخلې څخه) نومي اثر کې راغلي دي.

ځای او هېواد د کنډواله شوی او اولس په مرګ، ژوبلې، وژنې، لوږې، تندې، ویر، غم او ماتم کې لاهو او ډوب شوی دی او ظالمان، جابران او ګوډاګیان د دوی د مریي توب په هڅه او لټه کې دي.[۱]

---

[۱] – اخیستن چینې

۱- Marco Polo, Von Veneding nach China, Berlin ۱۹۷۲, S۷۲ ff und Sarif, Gul Janan, Geschichte der Afghanischen Erzieung und Bildung, Frankfurt amMain, S. ۱۲ff

۲- Feletcher, Arnold, Afghanistan- Highway of Conquest, Itheaca, New York ۱۹۲۵, S. ۲۴ und Sarif, a.a. O.S ۲۳ff.

د ورانیو، ستونځو، کړاوونو او غمونو لړۍ ډېره اوږده ده، چې مفصلې څېړنې او بحثونه ایجابوي. ولې دلته وربانديې د زیاتو تفصیلاتو ډډه کېږي، خو د حل، خلاصون او عملي لارنا امېدي، سستي، دوبښنه او سرټیټتیا ندي، بلکې پوهه، د ښو او بدو سم تفکیک، هوډمني، رشني، عدالت، یوالی، خپواکي، د خاورې پشپړتیا، اولسواکي، قانونیت او مشروعیت څخه دفاع، ملاتړ، فعالیت او حرکت دي.

کـه مـرام مـو ښـه پـتمن ویـارلی ژونـد وي
د نفـاق غمېـز تـوب نـه ځـان سـاتل کـړې
پـه جهـل نـاپوهې کـې مـو خطـر ویـنم پښـتونه
ځـو مـو وس وي هنـر پوهـه زده کـول کـړې

نو ټول رشنو انسانانو او سپېڅلو افغانانو ته ښایي، چې را ویښ شي، بیدار شي، را ټول شي، په علم او هنر پسې شي، د عدالت په خوا شي او خپل وجدان او ضمیر پاک وساتي او اولس، هېواد، کورنۍ او ځان ته د خدمت مصدر شي او د بشر دوستي، انساني کرامت او د بشر د حقوقو په درناوي، ساتنې او غښتلوب کې فعاله برخه واخلي.

و من الله التوفیق

فرانکفورت ام ماین

۳- Thorbrun, a. a. O. S. ۴۰f und Der afghanische Beitrag Zur Welt-kultur, Frankfurt am Main ۲۰۰۶, S. ۵۷

۴ – ظریف، گل جنان، په نړیوال کلتور کې د افغانانو ونډه، فرانکفورت امام ماین ۲۰۰۶ ، ۱۲ او ورپسې مخونه، ۴۰ او نور مخونه.

۵- ظریف، نوموړی اثر ۲۲ ، ۴۰ او نور مخونه.

۶- Srohmair, Gerhard (Hg), Al- Biruni, In den Garten der Wissenschaften, Leipzig ۲۰۰۲, S. ۸۴ ff, und Sarif, a. a. O. S ۱۰۶f

۷- ظریف په نړیوال کلتور کې د افغانانو ونډه، ۲۵ او نور مخونه، ظریف، گل جنان، افغاني لیک دودونه، فرانکفورت او ماین ۲۰ ,۲۰۰۹ نور مخونه.

زده کړه

لیکونکی: معلم شفیق الله رحیم زی

انسان دیو فعال متحرک متجس او پلټونکي موجود په توګه د تل له پاره دا هڅه او هاند کوي، څو د محیط او ماحول په هکله کوم، چې د انسان ژوند یې احاطه کړی معلومات حاصل کړي دا معلومات ممکن حتمي جنبه ولري او یا ذهني معلومات حاصل کړي، چې دا معلومات ارادي وي یا غیر ارادي.

د روان شناسي له نظره د زده کړې تعریف:

د انساني فرد په سلوک او کردار کې مثبت او بنیادي تغیر ته زده کړه وایي یا په بل عبارت د تجربې او تکرار په نتیجه کې کوم مثبت تحول او تغییر، چې د انسان په سلوک او کردار او اعمالو کې منځ ته راشي عبارت له زده کړې څخه دی.

د زده کړې په هکله ځینې معلومات:

د زده کړې تقویتي تیوري اکثر داسې ویل کېږي، چې زده کړه هغه وخت په ښه ډول سره صورت نیسي، چې تشویق او ترغیب سره ملګري وي. د دې نظر مطابق انعام او بخشش د زده کړې لپاره اساسي ګڼل شوی دی.

کلارک هال یو امریکایي روان شناس ۱۸۸۴-۱۹۵۲ د زده کړې په هکله داسې نظر درلود، چې د هغه په عقیده د زده کړې له پاره اساسي اصل او عکس العمل تر منځ رابطه قایمول یا په بل عبارت زده کړه هغه وخت صورت نیسي، چې د انګیزې او جواب ترمنځ یوه دوامداره رابطه بر قراره شي تر څو موضوع د تکرار او مشق په نتیجه کې عادت ته راشي.

دوه ډوله مثبت تقویت وجود لري:

الف: معنوي تقویت او مادي تقویت هغه تقویت دی، چې مستقیماً د جسم احتیاجاتو او ضروریاتو د رفعې سره تعلق نه نیسي، بلکې یو ډول معنوي انعام او تقویه ده، چې د ښه کار په مقابل کې زده کوونکي ته ورکول کېږي، لکه آفرین تحسین تقدیر آواز د مکاتبو معلمین د ماشومانو اولیا یا والدین غالب هغه امور، چې غواړي زده کوونکو ته ور زده کړي. معمولاً د تقویت او انعام څخه کار اخلي.

مادي تقویت: هغه مثبت تقویت دی، چې د هغه په مرسته دیو ژوندي موجود جسمي نیاز او احتیاجات رفع کیدا شي، مثلاً یو ماشوم ته دیو عمل په مقابل کې یو جاکیټ ورکول یا یو

شاگرد ته د رياضي مسئلې د حل په نتيجه کې د تحفې په شکل قلم، کتابچه او پنسل ورکول.

معمولاً د بخشش او انعام په ورکولو کې بايد لاندې ټکو ته توجه وشي:

① د زر ورکړه د جواب سره سم بايد ورکړای شي تر څو شاگرد د انعام او مطلوب تر منځ رابطه قايم کړای شي. سکينر (Skinner) امريکايي روان شناس د تقويت لپاره جدول ترتيب کړی، چې لاندې ټکي لري.

۱ يو امکان يې دادی، چې د هر جواب په مقابل کې تقويت ورکړی شي.

۲ دوهم امکان دادی، چې د ټاکلو جوابونو څخه وروسته بايد تقويت ورکړی شي.

۳ دريم امکان يې دادی، چې د يو ټاکلي وخت څخه وروسته بايد تقويت ورکړی شي.

۴ څلورم امکام يې دادی، چې کله نا کله بايد تقويت ورکړی شي.

د تجربو او څېړنو په نتيجه کې ثابت شوې، چې څلورم ډول تقويت (کله نا کله) په زده کړې زيات مؤثر تماميږي او دا تقويت عادلانه اصل دی کوم، چې له دې طريقې زده کړه تر لاسه کېږي ممکن دايمي وي.

د اندازې له مخې د انعام موازنه بايد په نظر کې ونيول شي يعنې انعام دومره ډېر نه وي، چې اصل هدف د زده کړې په انعام اخيستو تبديل شي، که څه هم تقويت په زده کړه کې مهم رول لري، مگر په دې تيوري کې څه نواقص او نمگړتياوې شته، چې عبارت دي:

① د زده کړې د تقويت له لارې مخانيکي او موقتي وي.

② پر تجربو ثابت دي، چې زده کړه بايد ټول عمر په انعام متکي نه وي ډېر مسايل د تقويت څخه په غير هم زده کېږي.

③ که چېرې تقويت موجود نه وي، نو څنگه چې زده کوونکی په انعام عادت شوی وي، نو زده کړه توقف کوي.

دستورو کاروان

عکسر خان چالاک

زخمي مارغه

ستړې سترې پورته شوه ګلونه ځینې والوته
خوله کې یې ثنا وه له ځنګلونه ځینې والوته
هغې تور کاګُلې بلبلکې شناخته پرېښوده
شناختو ځینې والوته قبرونو ځینې والوته
زړه یې د حیا د خونینو غشو نه چاودلی وه
لاره د ښکاریانو چپاوو نه ځینې والوته
کېناسته په تیرېږ باندې سور ګل ته یې وژړل
نیمه شپه د زور له امبارو نه ځینې والوته
ناسته وه د سیند په غاړه سیل یې د څپو کاوه
چیغو او فریاد کې کلکځونو حسین والوته
ګرځې وچو دښتو کې عسکره سرګردانه اوس
لاړه د آدم له اولادونو حسین والوته

سایل

غزل

شپه مې شوګیر خوب په لیمو نه لرم
زړه کښې مې ته یې بله ارزو نه لرم
وایې هر وخت چې زه به درشم اشنا
د زړه باور دې په وعدو نه لرم
شپه په ژړا ورځ په انتظار تېرېږي
وایې رقیب په تا پیرزو نه لرم
که زه دې وسوم هم به ته سوځېږې
نور انتظار په دروازو نه لرم
مثال د شمعې او پتنګ وګوره
نوره پروا په اوازو نه لرم
حسن بهار دی خزان مخکې لري
مینه کښې طمع د مزو نه لرم
سایله پټ پټ په خندا ولې شوې
امکان د پټو کرشمو نه لرم

معلم ته (سید نور)

په شاګرد مه کوه غصه معلمه
چې درنه واخلي څه فایده معلمه
چې د کوم سوال درنه پوښتنه وکړي
ورکړه ځواب هغه شیبه معلمه
چې عله نه کړي توجه خپل درس ته
ورته بیا ورکړه یو چوکه معلمه
ښایه شاګرد ته یو څه ښایه ښایه
مه کړه شاګرد سره دوکه معلمه
د علم زده کړه په هر چا فرض ده
په کې بوخت اوسه ورځ او شپه معلمه
ګوره الله درنه پوښتنه کوي بیا
مه ګڼه درس ویل لطیفه معلمه
درته سید نور په خپل پیغام کې وایي
شو زما شعر درته تحفه معلمه

ګل رنګ (کوچوان)

لکه سپرلي کې چې ټوکېږي ګلان
هومره په زړه مې را ورېږي جانان
شپه دې سوچونو کې سبا شي په ما
خدای خبر څنګه به خپلېږي جانان
ستا تصویرونه چې را یاد شي کله
قسم چې زړه زما ورانېږي جانان
که یې هر څومره هېرومه نه هېرېږي
راته د سترګو کېږي جانان
ستا د هجران لمبو کې سوځي کوچوان
یوه لحظه مې نه هېرېږي جانان

دا هم معلم ته(سید نور)

کوه شاګرد باندې ډېر پام معلمه
چې یې دی عقل بیخي خام معلمه
که درنه چېرته یو څو توري زده کړي
انشاء الله ښه به یې وي انجام معلمه
د امتحان پارچه یې په غور ګوره
چې پاتې نه شي څه کلام معلمه
چې شي ناسوب ورته یو غږ ورکوه
چېرته چې نه شي درنه ناکام معلمه
که ډېرې ورځې درس ته رانه شي دی
پلار ته یې ولېږه پیغام معلمه
ځایوی نه شم ستا صفت په شعر کې
ډېر زیات دی لوی دا ستا مقام معلمه
اخر سید نور په دا خپل شعر کې وایي
درته سلام سلام سلام معلمه

پښتانه (سید نور)

وباسي کار نه کړي ګیله پښتانه
خیر دی که نه دي په یو خوله پښتانه
خبره نه کوي خپل زور لګوي
نه لري دومره حوصله پښتانه
ښه دی ژوندی تري یو وتی هم نشي
چې کړي کوم ځای باندې حمله ښتانه
څوک وایي؟ چې دوه کسانو زور نه لري
لوټوي ټوله قافله پښتانه
کوي جنګ چا سره چې زړه وغواړي
هغه بیا ورځ وي او که شپه پښتانه
سید نوره دي باندې مې زړه نه خوښېږي
کوي سل ځل یو فیصله پښتانه

د ستوري کاروان ته ډالۍ

سمیع الله خاکسار

ژوندی شمه

کله به دا ستا په زړه کې ځای شمه
وخاونده جانانه چې ژوندی شمه
ټوله شپه سندرو کې دې ستایمه
کله به دا ستا د تن زړګی شمه
مینه محبت به سره پالو بیا
کله چې دا ستا د لاس بنګړی شمه
پام کوه له سر نه مې خطا نه کړې
کله چې دا ستا د سر منګی شمه
ډېر به سمیع خاکساره وژاړي
کله چې دبل لاس کې زړګی شمه

د ستورو کاروان

خپل دوست محبت الله (محبت) ته ډالۍ

کوم. سمیع الله خاکسار

پروت یمه هر دم سترګې راواړوه
راشه ای صنم سترګې راواړوه
ستا په غم کې وسومه ایره شومه
خورم درته قسم سترګې راواړوه
ستا در ته ولاړ یمه ژړېږمه
مه کوه ستم سترګې راواړوه
ته مې د پرهیز زړګې دوا وکړه
ډېر دې ژړولي دي سمیع خاکسار
ستا دي وي قسم سترګې راواړوه

د وطن درد منو بچیانو ته ! (سید عبدالله نادر)

وخت د خپل ځان، د خبرېدو گله

دغه زمانه د ژړېدو دی گله
بیا د عبرت د اخیستو دی گله
وخت غنیمت دی، خوله لاسه وځي
ژر شه چې وخت په تېرېدو دی گله
غلیم زموږ په سر نوشت کړې لوبې
وخت د خپل ځان د خبرېدو دی گله
تر څو به پروت یې د غفلت په خوب کې
دغه فرصت د وېښېدو دی گله
د معرفت په کور، یرغل راغلی
علمي بنیاد په نړېدو دی گله
چې لیرې نه شي له کاروانه د علم
مضبوط قدم د اېښودو دی گله
هغو که وران کړ په جفا ستا وطن
تاته فرصت د جوړېدو دی گله
تر څو به مات وگوډ و خلاصه خوله یې
دغه حالت د پاڅېدو دی گله
په مغاروکې د وحشت یو ایسار
مصلحت موږ ته د وتو دی گله
که د همت څخه وانخلې ته کار
خدایږو ستا نوم په ورکېدو دی گله
نادر ژړېږي ستا په غم کې مدام
ستا خوار حالت د ځورېدو دی گله

څو به په چکر چې د سپرلي غوندې موسم وي یار
داسې نه چې موږ ته قدم په قدم بم وي یار
نه مې شي باور چې خوشحالی به مې لیدلي وي
هر ځای چې ځمه نو هماغلته کې غم وي یار
دومره وخت مې نه کېږي چې تا باندې مین شوم
یو کال به یا کېږي او یا دینه به هم کم وي یار

سمیع الله خاکسار

ستړې ستړی شومه یاره که راځې
درته خارم سره لاره که راځې
د وخت تولې رنگینې راته سور اور شوې
رسېدلی یم تر داره که راځې
ستا د عشق په لمبو وسومه ایره شوم
ای د سوي زړه پرهاره که راځې
د ژوندون اخر دیدن مې راشه وکړه
نور روان یم له دې ښاره که راځې
څه وکړم سمیع خاکساره څه وکړم
وسوبې انگاره که راځې

توبه وباسم

غزل

کېږه له کلي په دې شپه وباسم
ستا له یاری ځینې توبه وباسم
خدای خبر بیا به سره یو شو که نه
نور دې د زړه له کور پخه وباسم
د وخت حالات راته سور شو په خدای
د سوي زړه درته گیله وباسم
د مینې تول محل ویجاړ شو اشنا
څکه له دې ځایه پښه وباسم
سمیع خاکساره بس نور څه پاتې دي
له خپل زړگي ځینې تپه وباسم

خلیل الله یوسفزی
د حقوقو او سیاسي علومو محصل

د عشق په دنیا کې عاشقي ده زما خوښه
جانانه ستا لیدو ته بې صبري ته زما خوښه
چې ستا دیدن په کې وي نور څه نه غواړم له خدایه
ولو که غلامي وي غلامي ده زما خوښه
تر څو پورې به موږ مینه کړو په پټه
د داسې پټې مینې رسوايي ده زما خوښه
زه خلیل شاعر نه یم بس شوقي یم د شعرونو
چې را یاده شي په شعر کې شاعري ده زما خوښه

صفی الله وفادار

غزل

عشقه لېونی دې کړم نور څه غواړې
ودې سوم لوگی دې کړم نور څه غواړې
تا هم د غریب په شان کانې وکړې
خپلو کې پردی دې کړم نور څه غواړې
وگوره دې زېړ زبېخلی رنگ ته مې
هسې وچ لرگی دې کړم نور څه غواړې
تا په دې غمجن زړه د غلبیل په شان
سم سوری سوری دې کړم نور څه غواړې
زه که د جانان د وربل گل وومه
لاړمه اغزی دې کړم نور څه غواړې
پاتې وفادار نه دی کور کلی کړه
بس دی لاروی دې کړم نور څه غواړې

کله نا کله (سالارزی)

کله نا کله مې سلام اخله
دلبره ته زما پیغام اخله
د غمازانو په خوله مه لمبېږه
د سوې زړه نه مې الهام اخله
ملنگ د دره بېنوا مه شړه
څېرې گېروان ته هم یو کام اخله
د ببرو سرو په حال رحم پکار
بې اسرې زړه ته لږ ارام اخله
په شیطانۍ مې د رقیب مه رټه
کله زما غریب کلام اخله
بې له تا ژوند زما امکان نه لري
نگاره ژوند ته مې لږ پام اخله
سوو نارو ته مې لږ غوږ ونیسه
دې سالارزي له هم جام اخله

ستوروکاروان

څه بلا وخته (سالارزی)

زما قسمت کې څه بلا وخته
چې محبت کې مې معما وخته
نه پوهېدمه چې به گل اغزی شي
ارزو د مینې مې خطا وخته
ما خو گڼله سپینه ورځ روښانه
نه ووم خبر چې ورځ لیلی وخته
زما خو شپې ورځې دیار په طمعه
شپه تر سهار مې په سودا وخته
رانغلو لاس ته خوږ دلبر د مینې
ځکه په کوکو مې ژړا وخته
په انتظار کې تل دیار لارې ته
ډېرو کتو سره مې ساه وخته
سالارزیه مینه دې یو خیال وخاته
ښه چې له یار مې تمنا وخته

د خال مينې د ژوند واقعي قصه

ليکونکی: رحيم شاه حيات

ډېر بوټو د سپرلي په طمعه د خزان د سپېرو بادونو د لاسه پاڼې توې کړې، خو د خزان ترخو بارونو داسې وځپلی چې په ژوند کې يې سپرلی ونه لېده او د ټول عمر لپاره د اور خاشاک وګرځېدل داسې چې خال مينه په کوچنيوالي کې پلار خپل وراره ته د خپل زوی لپاره په بدل ورکړه او د وراره خور يې خپل زوی ته وکړه. کلونه تېرېدل چې د خال د مينې د ځوانۍ سپرلی را ورسېده او د مين اکا وراره او زوی هم زلمي شول. د څه وخت وروسته د واده لپاره تياری شروع شو. لنډه دا چې ودونه وشول څرنګه چې خال مينه د رنګ څخه دومره ښکلې نه وه او قد يې هم لوړ نه و، نو کله چې واده وشو، نو د خال مينې د ژوند ترخې ورځې شپې شروع شوې داسې ترخې ورځې او شپې، چې لږ وخت وروسته د مين اکا وراره د بلې ښځې د کولو لپاره اراده وکړه. تقريباً يو کال وروسته د مين اکا وراره بله ښځه وکړه او لږ وخت وروسته يې واده هم وکړ. د دوهم واده کولو څخه وروسته د خال مينې ژوند نور هم ورپسې تريخ شو. خال مينې په کور کې ديوې داسې نوکرې په حيث ژوند تېروه، چې سهار به يې ډوډۍ وخوړه نو ترماښامه به يې بيا ډوډۍ نه ورکوله او داسې سخت کارونه به يې پرې کول، چې د کور نارينوو به هغه کارونه هم سرته نه شو رسولی.

د هغې د زړه زيښبلي مخ څخه به له ورايه ځرګنديده، چې د ژوند له ناکرديو سره سخته لاس او په ګرېوان ده، خو هغې نشو کولای، چې د خپل ژوند تودې او سړې خپل پلار او مور او يا نورو ګاونډيانو ته ووايي، که چېرې هغې د خپل ژوند دغه حال پلار يا مور او يا ګاونډيانو ته ويلی وای، نو پر هغې ديو وخت ډوډۍ هم حرامېده، نو مجبوره وه چې د ژوند دا سختې په صبر ناک وجود وزغمي، خو که هرڅومره به يې دا سختې پټولې خو د هغې له زېړ زيښبلي مخ د جړو ښېښتانو د شليدلي ټکري او له زړو چپلکو په ډاګه ځرګندېده، چې ژوند يې ديوې غلامې له حيثيته هم ټيټ دی او په پټه خوله يې د ژوند د ناخوالو سره ګرېوان تر ګرېوان نيولی و.

کله چې ماښام به کور ته راغله، نو خسر او خواښې به ورته ويل، چې روژه دې خوړلې ده، ځکه دې لرګي يا ګيا تر کوره را ورسول. ماښام به د روژه ماتي په وخت کې ورته د جوارو ډوډۍ په سيمه يزه لهجه سوکړک ورکړل شول او ورته به وويل شول، چې له موږ جدا کېنه. هغه ديوې فقيرې غوندې دخپل کور د

کوهي په غاړه ناسته وه او د روژه ماتي د اذان په هیله به وه.
کله چې به اذان وشو، نو هغې به روژه ماته کړه او د اوبو سره به يې د جوارو ډوډۍ خوړه په همدغه سختیو کې یوه ورځ خال مینه او خسر يې په دې تکل له کوره ووتل، چې د غره څخه د څارویو لپاره گیا راوړي دا داسې وخت دی، چې کوچیان له گرم سیرو سیمو نه د خپلو رمو سره راستانه شوي دي. خال مینه او خسر دواړه د غره په لور روان شول او تقریباً د دوه نیم ساعتو پیدل مزل څخه وروسته هغه ځای ته ورسېدل، چې خال مینې به هره ورځ له هغه ځایه د لرگو یا گیا پنډ پر سر راوړه. په غره کې يې خسر او خال مینه سره بېل شول او هریو د خپل پنډ په پوره کولو لگیا شول. خسر يې خپل پنډ پوره کړ، بې له دې چې د خال مینې پوښتنه وکړي د خپل کور په لور را روان شو. تقریباً ۱۲ بجې به وو چې کورته را ورسېد، خو تر مازدیگره د خال مینې هیڅ معلومات ونشو، خو چا څه غم پرې هم نه کاوه تقریباً څلور بجې شا وخوا به وو، چې د خال مینې د یوه نژدې گاوندي په موبایل کې چې خیر نو میده زنگ راغی، چې یو کوچي شپونکي ورته وهلی وو او ورته وویل، چې دلته دیو لوی گړنگ لاندې دیوې ښځې جسد او ورسره یو د گیا پنډ پروت دی. خیر گل سمدلاسه د خال مینې خسر خبر کړ، چې خال مینه خو غره ته نده تللې؟ د خال مینې خسر ورته وویل، هغه خو ما سره غره ته تللې وه، خو تر اوسه يې معلومات نه کېږي.
خیر گل سمدلاسه د خال مینې خسرته وویل، چې دغسې یو کوچي شپونکی راته زنگ ووهه، چې دلته په یو لوی گړنگ کې دیوې ښځې مړ جسد او یو د گیا پنډ پروت دی. همغه وو چې د چم گاونډ خلک د غره په لورې روان شول، کله چې هلته ورسېدل د خال مینې مړ جسد دیو لوی گړنگ څخه لاندې پروت دی او د ژوند اخري سخته يې هم وځلکه او د ټول عمر لپاره د خپل کړیدلي ژوند سره خدای پاماني وکړه.
دغه د ژوند اخري ورځ به يې د واده څخه اته یا نهه کاله وروسته وه، خو په دنیا کې د خپل لاس یوه ښه يې هم پرېښنبوده او لکه دیوې بې مېوې ونې په مثال چې مېوه نه کوي او خاوند يې له ډېره قهره له ستې وباسي له دنیا څخه ولاړه.

له ځوان شاعر اتل سباوون سره مرکه

ليکوونکی: سيد شفيق الله رحيم زی

د ستوري د مجلې ګرانو مينه والو دا ځل مو د يوه ځوان او تکړه شاعر سباوون اتل سره د هغه د ژوند او شاعرۍ په باره کې مرکه کړې هيله ده، چې ستاسې د خوښې وړ وګرځي.

پوښتنه: اتل صيب که تر هر څه لمړی د ستوري مينوالو ته ځان ور وپېژني خوښ به شوو؟

ځواب: سلامونه، ګلونه مينه او احترامات د ستوري ګرانو لوستونکو ته. زما نوم سباوون اتل د ډګروال لعل محمد زوی د کونړ د ولايت د خاص کونړ د ولسوالی او د تنر د کلي اوسېدونکی يم.

پوښتنه: که د خپلو زده کړو په باره کې لږ غوندې معلومات راکړې خوښ به شوو؟

ځواب: مننه ! زه اوس مهال د خاص کونړ د عالي ليسې د دولسم ټولګي زده کوونکی يم.

پوښتنه: عمر مو څو کاله دی؟

ځواب: زما عمر تقريباً ۱۸ کاله دی.

پوښتنه: څه علت و، چې شعر ليکلو ته مو مخه کړه؟

ځواب: له کوچنيوالي مې د شعر او شاعرۍ سره مينه درلودله، خو د وطن مينه وه، چې زه يې شعر ليکلو ته مجبوره کړم.

پوښتنه: څومره وخت کېږي، چې شعر ليکې؟

ځواب: تقريباً دوه کاله کېږي، چې شعر ليکم.

پوښتنه: تر اوسه مو څومره شعرونه ليکلي دي؟

ځواب: تر اوسه مې ۲۵ شعرونه ليکلي دي.

پوښتنه: اتل صيب د شعرونو مقدار مو ډېر کم نه دی؟

ځواب: دا چې زه متعلم يم د وخت له نشته والي سره مخامخ يم. زما په نظر دا هم د دې مصروفيت سره ډېر دي.

پوښتنه: د چا له شعرونو څخه متاثره ياستی؟ او د چا شعرونه خوښوئ؟

ځواب: د خپل محترم ورور احمد جاويد له شعرونو څخه متاثره او د غني خان، حمزه بابا، اسرار اتل او د چا چې ښه شعرونه وي خوښېږي مې.

پوښتنه: په شعر ليکلو کې درسره چا مرسته کړې؟

ځواب: خپل ورور جاويد له ما سره ډېره زياته مرسته کړې ده او کوي يې.

پوښتنه: د خپلو دوستانو سره اورين غونډې کوې کنه؟

ځواب: هو ! ادبي دوستانو سره غونډې کوو.

پوښتنه: له کومو دوستانو سره ادبي غونډې

کوي؟

ځواب: افتخار عطا، سميع الله خاکسار، عبدالمنير غيرت، ثناء الله شاهد، عبدالتواب وسيم غورځنگ، واسيع الرحمن عزيزي، فريد الله حيات، خالد محبت سره کله کله ادبي بنډارونه جوړوو.

پوښتنه: اتل صيب ستاسې دوستان وايي، چې د اتل لپاره خوشحاله ياست؟؟؟

ځواب: بس دا د دوستانو مينه ده، چې زه يې خوشحاله ساتلی يم او دا د هغوی نيک نظر دی.

پوښتنه: اتل صيب مينه مو کړې که نه؟

ځواب: ډېره خطرناکه پوښتنه ده، نو هو! ما ډېره زياته مينه کړې.

پوښتنه: د چا سره؟

ځواب: د خپلې خوږې مور او د خپل خوږ وطن سره ډېر زياته مينه کوم.

پوښتنه: واده مو کړی که نه؟

ځواب: نه تر اوسه مې د واده په اړه څه فکر نه دی کړی او غواړم، چې خپلې زده کړې پر مخ بوځم.

پوښتنه: که په اخر کې افغان ځوانانو ته څه پيغام لرئ؟

ځواب: زما پيغام ټولو افغانانو ته دادی، چې د جنگ جگړې څخه لاس واخلي او د ورورۍ په فضا کې خپل ژوند تير کړي او ځوانانو ته مې دا پيغام دی، چې خپلې زده کړې تر عالي درجې پورې ورسوي.

والسلام

سباوون اتل

اوښکې دې د سترگو نه روانې شوې
لارې مې د زړه درپسې ورانې شوې
خوب کې مې جانانه دا سې وليدې
مخ دې رانه واړاوه روانه شوې
زه دې په ديدن باندې موړ نه کړمه
مړه شې جنۍ مړه شې پښېمانه شوې
تا د محبت وعدې پوره نه کړې
ولې دومره زر رانه ستومانه شوې
ته زما يوه خبره نه منې
زه دې شوم عسکر ته قومندانه شوې
نه کوې اتله مينه نه کوې
ولې شوې خفه څومره نادرنه شوې

زړه کې ديره مې کړه چې د زړه نه مې ونه باسې
خيال کې مې ساته گوره د ذهنه مې ونه باسې
کله چې دعا کوې او خدای ته په سجده يې ته
ای زما خوږې مورې دعا نه مې ونه باسې
زه خو په زړگي کې بس يو ستا مينه ساتلی يم
عشقه گناه کار نشم د دين نه مې ونا باسې
کله چې خيرات د ښکلي حسن او ديدن کوې
زه گوره ملنگ يم قطار نه مې ونه باسې
مينه کې منصور يمه په دار باندې ختلی يم
څم د عشق په لاره د کاروان نه مې ونه باسې
ستا د در ملنگ يم خيرات درنه نور نه غواړم
بس يو سوال مې ومنه غزل نه مې ونه باسې
زه (اتل) څه نه غواړم زاري درته کومه نن
ورک دې شم دکلي خو خندا نه مې ونه باسې

شیطان د پرښتې په جامه

پر لیپسې ناول – دویمه برخه

لیکونکی: ص ف حیات

زه په همدې وخت کې د مسافرو په هجوم کې د اور کاډې ښې خواته ولاړم د ځوان مطلب دا و چې زه د اور کاډې کینې خواته ناست وم ما بیا پوښتنې پیل کړې آیا کوم وخت چې دغه سړي د لوخو په ځنګل کې پناه شو ته د هغه څېرې څه ډول انسان وه قد او اندازه او څه ډول لباس یې په تن وه. ځوان په تسلی ځواب راکړ، افسر صاحب تیاره وه او په غالب ګومان هغه خو په څېره هم پته کړې وه، خو بیا هم له منډې یې د څرګند بدله چې ځوان غښتلی سړی وه.

د ځوان د دې خبرې څو نورو مسافرو هم تائید کړې، خو ځینې مسافرو ویلې چې هغه دوه کسان په منډ لېدلې، خو نور دیو کس په حقله یقین کاوه. پېښنه هم رښتیا دردونکې وه، خو پوره نه وه معلومه، چې پېښنه ځان وژنه وه او که کومه بله مسئله وه.

د اور ګادې چلونکی او د مسافرو له څرګندونو څخه ما د اور ګادې ساتونکي ګارډ په لور ور وکتل، چې زیات خپه او غمجن ولاړ و. وضع داسې معلومېده، چې په جنګ یې غوښتل، چې دا مسئله حل شي. پوښته مې ترې وکړه ساتونکي ته د پېښې په هکله څه وایي.

په ډېره تروه تنده یې ځواب را کړ د حضور زه غواړم چې دا مسئله زر حل کړه. یو خو شپه ده د بلې خوا ځینې مسافرو کلیو و بانډو دي. ماهم ورته په تروه تنده وویل، ستا نوم څه دی او نمبر دې څه دی؟

زما نوم ارشد او زما نمبر **Logbod۲** کې لیکل شوي زر یې له جیبه کتابچه را وویستله د حاضرو مسافرو او نورو اشخاصو تر وینا و وروسته ما د ساتونکي په ورځني کتاب کې لاسلیک وکړ.

اور ګاډي ته مې اجازه ورکړه په همدې ځای کې یو څو پولیسو څارنه کوله. د لاسي څراغ په وسیله مې رڼا واچوله په رښتیا هم پېښنه ډېره دردناکه او مجرمانه وه.

د پېغلې بدن دوه ځایه غوځ شوی و. تنه یې د پاټلی په منځ کې پرته وه. نرډې شا وا خو تختې او ځایونه په وینو سره وه. ډېر ویرونکی

حالت وه. په زړه کې رنګ رنګ سوچونه او خیالونه را تلل او په زړه کې مې دا پرېکړې کولې، چې اخر د وژنې لامل څه دی.

په ځواب پسې اریان ګرځېدم. آیا دا وژنه خودکشي یا قتل دی که ځان وژنه وي نو ولې د آسمان تورو وربځو هم دا ځواب راکاوه، چې باران هم راتلونکی دی. بل طرف ته زما دنده وه. په هر حال اراده مې پیاوړې وساتله د اور ګاډي له پاټلی څخه یو څو قدمه وړاندې مرکزي لویه لاره (شاهراه) چې د ښار او کلیو خلکو تګ را تګ وربانده کېده ما هم په تیاره کې نظر وچاوه له لیرې ځای څخه یو څو دکانونه په نظر را تلل د خبرو په منځ کې یو پولیس راته وویل، افسر صاحب هغلته مخامخ د بسونو اډه ده موږ هم ور نږدې کېدلو له دې ځایه په د کلیو خلکو په بسونو کې تګ را تګ کاوه.

ځینو خلکو به په اسونو یا خرو سورلی کوله په همدې ځای ي دوه درې دوکانونه او یو وړکی د چایو هوټل هم تر سترګو کېده.

ما دوه پولیس هغه دکان ته ولېږل او دیو کټ غوښتنه مې ترې وکړه. ما د څو پولیسو په ملګرتیا کالبوت روغتون ته ولېږدا وه، چې طبي کتنې (**Post-Mortem**) یې وشي. په دې وخت کې (**ISI**) استخباراتي پولیس د اسمان لورې ته وکتل او ویې ویل که باران پیل شي نو د وژلې شوې د وینو داغونه به باران وران کړي. ما ورته وویل وژونکی هم د باران د موقع څخه استفاده کړې، ځکه باران به د ده اېښو پلونه وران کړي. استخباراتي پولیس وویل، زما په ګومان وژونکی په بس کې راغلی او همدلته کوز شوی. د تګ په دوران کې مې لاسي څراغ په وسیله رڼا واچوله، چې ماته یوه ښځینه سنډل بوټ په نظر راغی، چې یو څو قدمه وروسته یو بل بوټ هم په نظر راغی.

څرګندو چې دا د همغې پېغلې بوټان وه. دا د پېښې له ځایه شل قدمه وړاندې ساحه وه. سنډل مې پورته کړل او پولیس ته مې ورکړل په سنډلو د وینو کومې نښې نه وې. دا سې معلومېده چې پېغله مخکې د ځان وژنې بوټانو ویستلو ته اړه شوې وه.

په هر حال، موږ خپلې پلټنې ته دوام ورکړ په همدې وخت کې استخباراتي پولیس په ویرېدونکي او تیز غږ سره اواز کړ. افسر صاحب لږ را تیز شه ما قدمونه کړندي کړل، چې نږدې ور سېدم نو له یو حیرانوونکې پېښې سره مخ شوم. ګورو چې یو ماشوم په یو ټوټه کې نغښتل شوی او له دنیا او ما فیها څخه ناخبره پروت لږ ور ټیټ شوم ډېر ښکلی او نازولی ماشوم وه. معلومه خبره وه، چې د همدې مظلومې ښځې بچې وه په زړه کې مې نویي خیالونه پیدا شول. افسوس په دا سې ظالمانو او جابرو خلکو. په دې وخت کې یو پولیس وویل: ښایي چې دا ماشوم د دې ښځې نا جایزه ارمونی اولاد وي له دې امله یې ځان وژنه او یا د مخالف شخص اخوا ورسره دا سې عمل شوی وي. دا ځای د لوښو په ځنګلو کې د پېښې له ځای څخه ۴۰ قدمه وړاندې و.

په دې وخت کې استخباراتي پولیس وویل:

چې که دا چنځ د ځان وژنې په نیت راوتې وای ښایي چې اولاد یې په کور کې پرېښی وی د خپل ماشوم دوه مره سوچ خو به ورسره وای دا خو د ماشوم سره جفا ده. یو پولیس وویل ښاغلیو ارمونی اولاد څوک په کور کې نه پرېږدي زما په یقین کوم سړی چې مسافر و په منډه لیدلی وه د دې جینی ملگري به وه. ما د پولیس نه غوښتنه وکړه، چې ماشوم را اوچت کړه او د لوږې د رفع کېدلو لپاره ورته له هوټل نه لږې شیدې راوړه او بیا لاړ شه د کلي یو پوه او عاقل سړي ته یې وسپاره. ماشوم مو را اوچت کړ له وجود غښتلی او ښکلی څرگندېده عمر یې تقریباً د پنځو یا شپږو میاشتو وه. پولیس د کلي پر لور روان شو ما سره یو استخباراتي او یو عادي پولیس پاتې شول. ما استخباراتي پولیس ته وویل: آیا کیدای شي، چې دواړه په بس کې راغلي وي او دلته ښکته شوي، چې دوکاندارانو به دوی لیدلي وي. تر لږ سوچ یې وویل، که بس کې راغلي وي نو د جینی ملگري به بېرته بس کې تللي وي خو پوښتنه دا و، چې مسافرو یو سړی په منډه لیدلی و، چې د لوخو په ځنگل کې خیر همدې کې د خبر یو اړخه موجود و. مور د لوخو په ځنگل کې په یو جدا شوې لاره روان شو، چې د بس اډې ورسېدو، چې دلته څلور پنځه کسان موجود وو، چې درې دوکانداران وو او دوه عام وکړي. دا پنځه واړه د چایو په دوکان کې ناست وو. گومان کوم چې د همدې پېښې شوې پېښې په هکله یې خبرې کولې زموږ نا څاپي ورتگ ورته د حیرانتیا پیدا کړه، چې موږ یې ولیدو سمدلاسي چوپ شول...... نور بیا

د کونړ د سیند پېژندنه

لیکونکی: عنایت الله افتخار

د کونړ سیند په حقیقت کې د کونړ دیو شمېر سیندونو مجموعه ده، چې په لرغوني اثارو کې د کونړ سیند وتلی مقام لري، چې دې مقام خپله د کونړ د خپلې شعاع لاندې راوستی، نو ځرګه چې کونړ یوه غرنۍ سیمه ده او بې شمېره خوړونه او ردونه لري د بلېخوا د کنړ سیند په تاریخي اثارو کې د (راستا) په نوم یادېږي، چې د دې نوم سره له یوې خوا نه افغانانو اشنايي درلوده د کونړ د سیند نوم چې د کونړ لپاره خورا زيات شهرت ورکړی، چې د همدې په وجهه د کنړونو ولایت په ټول هېواد کې ډېر ارزښتناک نوم باندې یادېږي.

دا چې د کونړ سیند په ټولو سیندونو کې چې په دې ولایت کې د سر سیند بلل کېږي او نور سیندونه په ولایت کې د همدې سیند معاونین ګڼل کېږي.

د کونړ سیند تاریخي سوابق:

د کونړ سیند زموږ د ټاټوبي د خورا لرغونو سیندونو له جملې څخه یو لوی لرغونی سیند دی، چې په پخواني اثارو کې په بېلا بېلو نومونو یاد شوی او اهمیت یې په دې کې دی، چې د اریان په ویدي سردونو کې د (راستا) په نوم ستایلی شوی دی او زیات تاریخي قدامت لري. د کونړ ستر سیند د خراسان د سترو سیندونو له جملې یو لوی سیند دی، چې د امو څخه وروسته مهم مقام لري. په حقیقت کې د راستا دغه تاریخي قدامت دی، چې د کونړ ولایت ته یې تاریخي سابقه ور په برخه کړې. هغه په دې مانا چې په پخواني اثارو کې د کونړ د سیند څخه دومره یادونه او ستاینه شوې، چې هومره د کونړ ولایت نه ده شوې یا دا چې د کونړ سیند په اړوند تاریخي اثارو ته وکتل شي، نو په مقایسوي ډول د کونړ سیند څخه په پراخه پیمانه یادونه شوې.

د کونړ په اړه په سردونو کې پوره غور والی د هندوکش د لمنو واخانو غاړو د اریایانو د قبیلو

مهاجرينو پېښې او د کونړ د سيند په غاړو او شاګانو د هغوی د ځينو کورنيو مېشته کېدل د کونړ سيند نامتوالی په ګوته کوي. د کونړ سيند په تاريخي اثارو کې د تل لپاره خپل لرغونتوب او اهميت ساتلی دی او زموږ د ولسونو په ملي، کلتوري، فرهنګي او اقتصادي منابعو پوره اثر لري.

د کونړ سيند د ننګرهار د کامې ولسوالی سره د کابل سيند سره يوځای کېږي او د کابل د سيند په نوم شهرت لري، علت يې دا نه دی چې ګوندې د کونړ سيند کوچنی دی، بلکې يو ازينی علت يې دا دی، چې د کونړ سيند برعکس د کابل سيند اهميت لري، چې د کابل کوچنی سيند ته يې دومره اهميت ورکړی، چې د کونړ سيند هم د کابل سيند په نوم ياد بږي.

د کونړ سيند په تاريخي اثارو کې په لاندې نومونو ياد شوی (راسا) سيد ، اسرور، هېوان، مهران، بيدام، کاشغر، يارقند ، يادکند ، چترال سيند ، لوی سيند ، حواپس، چوتل په نومو ياد شوی

د کونړ د سيند سرچينه:

د کونړ سيند د (۴۰۰۰) مترو له لوړوالي څخه د ختيځ هندوکش له بېخه د بروغيل د کوتله، چې د واخان او ياد کند- ايارقند وادې سره نښلوي سر چينه اخلي د دې سيند اوبه لومړی سر کې د څو رودونو د اوبو ديوځای کېدلو وروسته چې د مخه يې نومونه واخيستل شول له او چتو غرونو له لوړو ارتفاعاتو او سلسلو څخه را ښکته کېږي او په تدريجي ډول سره زياتوالی مومي او د اوبو زياتوالی او په فوق العاده چټکتيا او غښتلي ځواک په څير خپل جريان ته ادامه ورکوي يا په بل عبارت د کونړ سيند د پامير له لوړو سطحو څخه، چې د (پشت خو) د بيلتون نياغ يو څوکه ده، چې (دامور اکسوس) سيند سر چينه هم پکې ده د هماغه څوکې د بلې ډډې څخه راوتلی دی.

د کونړ سيند چې د کونړ ولايت وادي په منځ کې مست او ياغي روان دی د شمال څخه تر جنوب پورې جريان لري، چې د کوچني پامير څخه شروع کېږي. دغه سيند لکه چې دمخه مو وويل يو بل رود چې د مهران کوچنی رود دی او هندوان (هندوکش) څخه سر چينه اخلي، چې د همانان له حد او سيمې له مينځه او بلهاري څخه تيرېږي.

په لنډه توګه چې د کونړ سيند د هندوکش له بروغيل له کوتله يعنې د پامير هندوکش څخه، چې دا همغه يشت خاد (ايشت خو) غر دی. د سيليون د غر د څوکې له ختيځ اړخ څخه سر چينه اخلي او بيا وروسته خپل مسير ته ادامه ورکوي.

د کونړ د سیند معاونین:

د کونړ سیندونه چې د کوچني رودونو څخه عبارت دي:

د کونړ سیند مخکې لرې، چې د چترال یعنې پامیر د ختیځې درې څخه را تېر شي د وارنوې په برخه کې د افغانستان پولې مهمې کرښې ته را ننوځي دیو شمېر رودونو څخه یې ترکیب موندلی دی، چې تر دغه ځای پورې دیارکند چترال په نوم نومول شوی.

د کونړ سیند نور معاونین عبارت دي له: لنډې سید، ښکوري رود، د نو آباد خوړ، هډوال خوړ، د باډیل درې خوړ، د دیوې گل درې خوړ، د ځوکۍ خوړ، پېچ سیند، وایگل سیند پادون سیند او داسې نور ډېر کوچني او لوی رودونه د کونړ د سیند معاونین دي.

دکونړ د سیند رنگونه

(بصیر بیدار ستوری)

بیا د کونړ سیند په مستیدو راغی گډا کوي
شور کوي، مستي کوي، څه ناز و ادا کوي

وایي چې لعلونه دي پراته زمور سیندونو کې
شنه شنه ځنگلونه خزانې لري په غرونو کې

ورک دې هغه څوک شي چې دا ستا د سرسودا کوي
هره یوه دره دې ده کونړه ! د ویاړونو کور

دا زمور جنت زمور د خوب د تعبیرونو کور
ستا آبادي غواړي هر زلمی درته دعا کوي

ای گرانه کونړه ! ستا د هرې یو درې نه زار
دا محلې مانۍ ستا د گردونو او کوڅې نه زار

ستا د اوړي شپه کې سپوږمۍ څه ښکلې رڼا کوي
ای گرانه کونړه ته تاریخ د مېړنو کې

کور د عالمانو ته تاتوبی د شملو یې
ستا د کونړ سیند صفت بیدار ب خامخا کوي

مشرق په پښتنو آباد دی

جنرال عبدالصمد مومند

دا چې آباد دی په ننگیالو آباد دی
بس په ښکلا د لیونو آباد دی

د ازمایښت دی څه حد پاتې نه شو
پښتون زړگی خو په وعدو آباد دی

جانانه ستا دیاد له غمه زار شم
ژوند مې د څړیکو په څپو آباد دی

د انتظار لمحې شمېرمه ناست یم
تلوار مې هم په تسلو آباد دی

صمده زار شم له شملو نه د د دوی
خدایږو مشرق په پښتنو آباد دی

د کونړ سید جمال الدین افغان پوهنتون د استاد محمد ریحم خاکسار سره مرکه

مرکه لیکونکی: سمیع الله خاکسار

پوښتنه: محترم استاذ صاحب که د هر څه د مخه د ستوري مجلې درنو لوستونکوو ته ځان ور وپېژنې خوښ به شو؟

ځواب: مننه زما نوم محمد رحیم خاکسار د مرحوم سید رحیم ځوی د کونړونو د ولایت د خاص کونړ د ولسوالۍ د کوزې اراځی د کلي اوسېدونکی یم فعلاً د سید جمال الدین افغان د پوهنتون د علمي مرکز غړی یم.

پوښتنه: د شخصي ژوند او عمر په هکله څه معلومات راکړئ؟

ځواب: د شخصي ژوند په اړه به وو وایم، چې واده مې کړی د الله تعالی په فضل او کرم سره پنځه اولادونه لرم او اوس مهال ۲۷ کلن یم.

پوښتنه: محترم استاذ صاحب د زده کړې په اړه معلومات راکړئ؟

ځواب: ما په خپل ژوند کې دوه ډوله زده کړې کړې دي. یو خصوصي زده کړه ده او بله رسمي زده کړه ده، چې زیاتره خصوصي زده کړه مې په دیني علومو کې د هېواد څخه د باندې په گاونډي هېواد پاکستان کې تر سره کړې ده، چې په ۱۹۹۸ میلادي کال د گنج د مدرسې څخه فارغ شوی یم، چې د قرآنکریم د حفظ تر څنګ مې نور فنون هم لوستي. د مدرسې څخه چې فارغ شوم، نو سمدستي مې عصري زده کړو ته مخه کړه چې د خاص د کونړ په عالي لیسې کې شامل شوم، چې په ۱۳۸۲ هـ ش کال کې د دولسم ټولگي څخه فارغ شوم، چې په ۱۳۸۴ هـ ش کال کې د کانکور په ازموینه کې د ننگرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې په پوهنتون کې شامل شوم او په ۱۳۸۸ هـ ش کې ترې په لومړۍ درجه فارغ التحصیل شوم. اوس مهال د لوړو زده کړو د وزارت لخوا د ایران اسلامي جمهوریت ته د ماسټرۍ بورسونو ته معرفي شوی یم، نو هیله ده چې دا امید مې هم پوره شي.

پوښتنه: محترم استاذ صاحب د خپلو دندو په اړه معلومات راکړئ؟

ځواب: ما د خپل ژوند په بهیر کې ډېرې دولتي او غیر دولتي دندې اجرا کړې دي، چې له دې جملې یې ځینې په لاندې ډول دي:

په ۱۳۸۲ هـ ش کال کې د خاص کونړ په لیسه کې د ښوونکي په توگه دنده تر سره کړې ده، بیا په ۱۳۸۴ هـ ش کال کې د ننگرهار ملي راډیو تلویزون کې د دیني خپرونو په ډیپارټمنټ کې په دنده وگمارل شوم،

چې وروسته له یو کال څخه د درس بوختیا له امله را څخه دنده پاتې شوه په ۱۳۸۲ هـ ش کال کې د عربي خیریه موسسې هبة الاعانه سره د مشاور په توګه دنده اجرا کړه، په کال ۱۳۸۸ هـ ش کې د خاص کونړ په عالي دارالمعلمین کې د استاذ په توګه مقرر شوم، چې د بر زرد نوموړي دارالمعلمین د تدریسي مرستیال په توګه وګمارل شوم له نېکه مرغه کله چې په کال ۱۳۸۹ هـ ش کې د ښاغلي حامد کرزي په ځانګړي لورینه د سید جمال الدین افغان پوهنتون کې د آزاد رقابت له لارې د نامذد پوهیالي په توګه په دنده وګمارل شوم، چې اوس مهال د تاریخ او جغرافیې څانګې امر په توګه تدریسي او اداري چارې تر سره کوم.

پوښتنه: څومره موده کېږي، چې د سید جمال الدین افغان په پوهنتون کې د استاذ په صفت دنده تر سره کوې؟

ځواب: نږدې یو نیم کال کېږي، چې په نوموړي پوهنتون کې د استاذ په صفت دنده اجرا کوم.

پوښتنه: د پوهنتون د ودانۍ په اړه معلومات راکړئ؟

ځواب: څرنګه چې لږ وخت کېږي تاسیس شوې ده خپله ودانۍ نه لري او د کونړ د دارالعلوم په ودانۍ کې خپلې تدریسي چارې پر مخ بیایم له نېکه مرغه اوس مهال د دوو پوهنځیو د ودانیو چارې د بېړې په چټکه توګې سره روانې دي، چې یوه د ښوونې او روزنې د پوهنځی ودانۍ ده او بله د کرنې د پوهنځي ودانۍ ده، چې په دې نږدې راتلونکي کې په ګټه اخیستو ته چمتو شي.

پوښتنه: اوس مهال مو د زده کوونکو شمېر څومره دی؟

ځواب: اوس مهال مو د زده کوونکو شمېر د ۴۰۰ څخه زیات دی.

پوښتنه: اوس مهال څومره ښوونکي په تدریس بوخت دي؟

ځواب: اوس مهال قابو ۲۵ تنه ښوونکي په تدریس بوخت دي.

پوښتنه: اوس مهال د سید جمال الدین پوهنتون کوم کوم پوهنځي لري؟

ځواب: اوس پکې درې پوهنځي دي، چې عبارت دي له د ښوونې او روزنې پوهنځی د زراعت پوهنځی او د شرعیاتو پوهنځی لري.

پوښتنه: په اخره کې که څه پیغام لرې؟

ځواب: پیغام مې ټولو هېواد والو ته او په ځانګړې ډول محصلینو ته دادی، چې د ټوپک په ځای قلم په لاس کې واخلي او د خپل د هېواد په ودانولو کې برخه واخلي، چې ترڅو د خپل ژوندانه سطحه لوړه او د سیالو سره سیال شي.

محترم استاذ صاحب د ستوري مجلې اداره له تاسې څخه مننه کوي، چې سره له دومره مصروفیتونو مو له موږ سره مرکه وکړه او خپل قیمتي وخت مو خپلو ګرانو لوستونکوو ته وقف کړ.

ستاسو څخه هم مننه، چې د ستوري مجلې په خپرونه کې مو موږ ته د خپلو خیالاتو د اظهار موقع راکړه.

مننه

اداره

د خاص کنړ د ولسوالۍ د پخواني ولسوال صاحب استاذ محمد حنیف (خیرخواه) سره مرکه

مرکه کوونکی: سمیع الله (خاکسار)

①پوښتنه: محترم ولسوال صاحب که د هرڅه دمخه د ستوري مجلې درنو لوستونکو ته ځان وروپېژنې؟

ځواب: زه محمد حنیف (خیرخواه) د مولوي محمد زمان ځوی د کونړ د ولایت د څوکۍ د ولسوالۍ اوسېدونکی یم، چې په ۱۳۵۲ هـ ش کال کې زیږېدلی یم او فعلاً د خاص کونړ د ولسوالۍ د ولسوال په صفت دنده اجرا کوم.

②پوښتنه: محترم ولسوال صاحب که دخپلو زده کړو او عمر په باره کې معلومات راکړئ خوښ به شو؟

ځواب: ابتدایي زده کړې مې د ملا مزید بابا په متوسطه کې تر سره کړې، کله چې روسانو زموږ په ګران هېواد افغانستان باندې یرغل وکړ او په کونړ ولایت کې خپلمنځي جنګونه د کوندونو تر مینځ شروع شو، نو موږ هم مهاجر شوو او د جلوزو په کمپ کې مو سکونت اختیار کړ او د اتحاد د عالي لیسې څخه فارغ شوم، چې په لوړو کلونو کې مې تعلیم تر ۱۴ پورې د اسلامیاتو په څانګه کې بشپړ کړ او عمر مې نږدې ۳۹ کاله دی.

③پوښتنه: محترم ولسوال صاحب د شخصي ژوند په اړه معلومات راکړئ خوښ به شوو؟

ځواب: دا چې په ۱۳۶۹ هـ ش کال کې مې واده کړی دی تردې مهاله نهه اولادونه لرم، چې څلور هلکان او پنځه لورګانې دي.

④پوښتنه: محترم ولسوال صاحب تر اوسه مو کومې دندې اجرا کړې دي؟

ځواب: د باجوړ په کمپ کې د (**Best**) موسسې سره د ښځو مکاتبو د مسئول په صفت د ۳۲ میاشتو لپاره دنده اجرا کړې ده، چې په همدې مهال کې د (۷۰۰) کورونو مهاجرینو مشري مې هم په غاړه لرله. د دې ترڅنګ د مختلفو موسساتو او اینجوګانو سره مې دندې اجرا کړې دي او د مهاجرینو او موسساتو ترمنځ د ارتباطاتو مسئولیت هم په غاړه درلود، لکه د یونیسیار (اینټرساس) او د پاکستان حکومت تحصیل داری کله چې په

(۲۰۰۴) م کال کې خپل گران هېواد ته راستون شوم د گټو په قلعه کې مې سکونت اختیار کړ، چې په ۱۳۸۲ هـ ش کال د ولایتي شورا مالي او عمومي مدیر په صفت، چې تر ۱۳۸۹ هـ ش کال پورې مې دا را سپارل شوې دنده اجرا کړه او همدارنگه په ذکر شوې نېټه د انتخاباتو د خپلواک کمیسون سره د عامه پوهاوي ولایتي ټرینر (Pot) افسر په صفت دنده اجرا کړه، چې په کال ۱۳۸۹ هـ ش کال کې د خاص کونړ د ولسوالۍ د ولسوال په صفت په دنده وگمارل شوم، چې ترې دې مهاله نوموړې دنده ته ادامه ورکوم.

⑤پوښتنه: محترم ولسوال صاحب څومره موده کېږي، چې د خاص کونړ د ولسوالۍ د ولسوال په صفت دنده اجرا کوئ؟

ځواب: نږدې یو نیم کال کېږي، چې د خاص کونړ د ولسوالۍ د لسوال په صفت دنده اجرا کوم.

⑥پوښتنه: د خاص کونړ د ولسوای د تعمیر په باره کې معلومات راکړئ؟

ځواب: د خاص کونړ ولسوالۍ څلور تعمیرونه لري، چې دوه د ولسوالۍ او دوه د قومندانۍ تعمیرونه دي، چې د ولسوالۍ تعمیر په دوو منزلونو او د قومندانۍ تعمیر په یو منزل کې په پاخه او اساسي ډول جوړ شوی دی.

⑦پوښتنه: محترم ولسوال صاحب که د خاص کونړ د ولسوالۍ د پرسونل په اړه معلومات راکړئ؟

ځواب: ۳۴ کسان د ولسوالۍ ۴ کسان په څارنوالۍ کې کار کوي، سربېره پردې ۱۸ کسان په امنیت ملي کې ۴ کسان په قضا کې ۱۰۲ په قومندانۍ کې او ۴۰۰ محلي پولیس ورسره د سرحدي پولیسو ۴ ټولۍ د ملي اردو د دوهم کنډک او د ائتلافي ځواکونو یو ټولۍ لرو.

⑧پوښتنه: محترم ولسوال صاحب د خاص کونړ د ولسوالۍ امنیت څنگه دی؟

ځواب: دا چې د خاص کونړ ولسوالۍ یوه سرحدي ولسوالۍ ده او د سرحد ټولې لارې خلاصې دي. سیمې خاردار (کمربند) نه لري، خو بیا هم د لوی الله فضل دی، چې امنیت په کامله توگه تامین دی او حالت نورمال دي. د شامکار نه تر منگوالۍ پورې بشپړ امنیت دی.

⑨پوښتنه: محترم ولسوال صاحب که د بیا روغونې په اړه راته ووایئ، چې په خاص کونړ کې د بیا روغونې پروژې شته او که نه؟

ځواب: تاسې پوهېږئ، چې د خاص کونړ په ولسوالۍ کې د جناب محترم شامحمود (میاخیل) په هلوځلو د منگوال د لیسې څخه د بیا رغونې کار شروع شوی دی، چې په تېرو څلورو کلونو کې د سترگو لیدلاي انکشاف را مینځ ته شوی دی، چې ښېلگې یې د ولسوالۍ تعمیر، مکاتب، سرکونه، ویالې، سر بندونه، پلونه او داسې نور په گوته کولای شو.

⑩ پوښتنه: په نږدې راتلونکي کې کومې د بیا رغونې پروژې په لاس کې لری او که نه؟

ځواب: د کونړونو د ولایت د قدرمن والي جناب سید فضل الله واحدي په خاصه توجو او

پاملرنه دخاص کونړ په ولسوالی کې لاندې پروژې د کار لاندې دي. د سپین جومات تر ثنګ د مال منډي يا ميله بازار، د کاوېږ سړک، د شامکار مکتب د احاطې دېوال، په سرکې يې د اوبو حوضونه او د ويالو بندونه، د ولی د سړک پروژه، په بر سرای کې نری سړک، د چندراو عيدګاه، ددې سره سره د ملي پيوستون کارونه په مختلفو کليو کې روان دي.

⑪ پوښتنه: محترم ولسوال صاحب د خاص د کونړ د ولسوالی مشران درسره په امنيت کې مرسته او همکاري کوي او که نه؟

ځواب: د خاص کونړ ولسوالی ځو مختلفې پرمختيايي شوراګانې لري، لکه ټولنيزه پرمختيايي شورا، د DDi شورا، د علماؤ اصلاحي شورا، د CDD يا کليوالي شورا، چې دا شوراګانې د امنيت په برخه کې واقع مهم رول لري او د دې ولسوالی امنيت د مخورو علماؤ کرامو او مشرانو لخوا تاسيس شوې ده که څه هم يو متل دی. (غټې تيږې په وړو تيږو په دېوال کې ټيګيدالی شي)، نو همدغه وجه ده، چې که چېرته ولس د دولت سره همکاري ونه کړي، نو دولت په اصلاحاتو پاتې راځي.

⑫ پوښتنه: محترم ولسوال صاحب که په اخر کې د ستوري مجلې درنو لوستونکو ته څه پيغام لرې مهرباني وکړئ؟

ځواب: هر څوک چې د ستوري مجله لولي که په خارج کې دي او که په داخل کې دي غوښتنه مې داده، چې بايد خپل راتلونکی په نظر کې ونيسي، خپل مذهب او دين ته وفاداره و اوسېږي. خپلې خاورې، وطن، کلتور او عنعناتو ته د احترام په سترګه وګوري. د تعليم کچه لوړه کړي او سيالو هېوادونو سره د علم په واسطه ځان برابر کړي زيار وباسي چې نړۍ کې سيال او مخکښه افغانستان ولري.

په آخر کې د ستوري د مجلې څخه ډېره مننه کوم، چې زما پيغام يې هېواد والو او درنو لوستونکوو ته ورساوه.

د ستورې د مجلې اداره له تاسې څخه هم مننه کوي، چې سره له دومره مصروفياتو مو موږ ته خپل قيمتي وخت راکړ.

په درنښت

ای زما خوږه هېواده

بصیر بیدار ستوري

ای زمـــا خـــوږه وطنـــه
تـه مـې ځالـه د زیـږون یـې
تـه مې تـن تـه مې وجود یې
تـه ټـاټوبي د پښـتون یـې
تـه مې مینه تـه مې ساه یې
وسـیله مـې د ژونـدون یـې
ای زمـــا گرانـــه هېـــواده
پـه تـا څـه وشـو څـه کېـږي
هـــره دشـتـه دې اور اخلـي
هـره یـو سـیند دی لمبـه کېـږي
کـــانې بـــوټې ځنگلونـــه
دې د جنـــگ اور کـــې ســوزیږي
دښـمن هـیڅ اسـره ونـه کـړه
زړه یـې اوس هـم نـه یخېـږي
خپـل منځـي جنگـو تبـاه کـړې
بیـــا غلـیم درتـــه گوابـنیږي
تـور او سـپین سره یـو شـوي
بیـا څـه چـل دی څـه بـه کېـږي
ای زمـــا گرانـــه وطنـــه !
ســتا بچـي ســتا دښـمنان دي
د اغیـــارو پـــه ډالـــرو
وږي شـــوي دي لېـــوان دي
ســتا پـــه غوښـو نــه مړېـږي
بـس اختـه پـه چـور تـالان دي
ســتا د ســر یـــې ســوا کـــړې
تـــا بـــه پلـــوري تجـاران دي

ای زمـــا گرانـــه هېـــواده
ستا زخمـي وجـود فریـاد کـړي
امـن سـوله لـه خـدای غـواړي
دا جنگونـه چـې را یـاد کـړي
پـه سـلگو کـې پـه ښـیرو شـي
دښـمنان مـې ټـول برباد کـړي
چـې پـه مـا تـه سپک نظـر کـړي
هغـه ټـول تـه نـامراد کـړي
ای زمـــا گرانـــه وطنـــه !
ســتا فریــاد کلـه څـوک اوري
لا یـې زړه یـخ شـوی نـه دی
دښـمن اوس هـم پـه مورچـه دی
ســـره اورونـــه دې بلېـــږي
ســتا بچـي پـه کـې ســوزېږي
د پـــامیر نـــه تـــر بولانـــه
جنـــازې دي پورتـــه کېـــږي
پښـتانه پـه کـې تبـا شـول
لا بــه نـــورهم تبـا کېـــږي
جنـگ بـه لـر دی کـه پـه بـر
خـو پښـتون پـه کـې ورکېـږي
مـــوږ بـــې وســه نـــاتوان یـــو
پـــه ژړا مـــو زړه ســـرېږي
هـر پښـتون گوتـه پـه خولـه دی
د بیـــدار زړه پـــرې خـــوږېږي

پښتون

استاد عمر پاڅون (جرمني)

پښتون دا سې په نړۍ کې یو تبر دی
چې که مشر دی که کشر پخپل سر دی
نیم سری په کې هیڅ چېرې نه ځايږي
ټول منونه که وي ښځه او که نر دی
هریو مړی یې په ښو سره یادېږي
خو ژوندی یې په دنیا کې در پدر دی
لالهانده د پیسو په ټولیدو دی
تعلیم پرېږدي بې سواده بې هنر دی
پیسه دار یې بیا دوه درې ودونه کاندې
امیرانو نه یې بیا ورک کور او دفتر دی
خپل خدمت ته بلا والی ملا ماتي
خو پردیو ته یې وهلی بیا ټټر دی
ښکیلاکګرو دي ویشلي په قومونو
ویشل شوی دا ملت په لرو بر دی
د سنګر او د مورچل لوی قهرمان دی
خو په سوله کې ترې ورک لار او ګودر دی
په ملي ګټو هیڅکله را ټول نشول
د هر مشر یې پخپل کور باندې نظر دی
د پښتو او د اسلام نارې کړې پورته
خو په دواړو کې یې خوړلی خپل ځګر دی
یو ملي قاید یې قوم کې پیدا نه کړو
کس ناکس ته وایي همدا زما لیډر دی
خپل ولس د تباهۍ کندې ته سیخ کړي
ځکه دا چې تالي څټي دي غلام د بل نوکر دی
د پردو په اوږو بار راشي وطن ته
بیا ځان بولي چې همدې د قوم رهبر دی
خپل قوم څه کړي ملت او وطن څه کړي
چې مین نن په پیسو دی په ډالر دی
چې د دوه روپو خاوند شي په دنیا کې
ځان ترې ورک شي و آسمان ته یې نظر دی
د کار پیل په بې غورۍ وکړي یارانو
وروستی عقل یې بیا راغلی پخپل سر دی
په یووالي او اتفاق کې صلاح نشول
بې اتفاقۍ کې دغه قوم اول نمبر دی
خپلې ښځې او لونې کښېنوي په کور کې
وایي خان دی نواب او معتبر دی
که کوم ورور یې پخپل ژوند کې کامیاب وي
دا بل ورته حاسد، بعض ګر دی
لویي نه پېژني چې څه کې ده یارانو
هر مجلس کې بس په باټو باندې سر دی
نه څه اوري نه څه لولي پخپل ژوند کې
سیاست کې په هر څه باندې خبر دی
خو، بلواک نه مني خپلواک دی پاتې شوی
خپلواکي که ازادي ده استقلال د ده کلچر دی
هر غلیم یې تمبولی او شړلی له خپل خاورې
استعمار ته نیغ ولاړ دی او چت غر دی
پښتنو ته نور دوعا د هدایت کوي پاڅونه
چې هرڅه دی بیا هم ستا د زړګي سر دی
میلمه پال دي، وطن پال او اسلام پال دي
ځکه ګران چې نن پر ما پاڅون عمر دی

زه به ځم افغانستان ته

لایق زاده لایق

ترڅو به مهاجر یم، پروت به داسې در په دریم
بې منزله به ترکومې، زه روان کډه په سر یم
یوه ورځ به مې دردونه حال دزړه وایي ارمان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به ځم افغانستان ته
"جرمني" دی که "هالنډ" دی، که دی "فرانس"، "سویززلینډ" دی
که "بلجیم" دی که "ډنمارک" دی، که "سویډن" دی که "انګلینډ" دی
دغه واړه کله رسي ګران کونړ او بدخشان ته
زه به ځم افغانتسان ته، زه به ځم افغانستان ته
"کاناډا" که "امریکا" ده که "ناروې" که "افریقا" ده
که دې "چکوسلواکیا" ده که "پولنید" که "استرلیا" ده
ټول لوګی شه په څو وارې قندهار ته هم لغمان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به ځم افغانستان ته
زه چې چېرته هم اوسېږم، د وطن خوبونه وینم
د دنیا په هر ښایست کې، د خپل تن رنګونه وینم
بې صبري د هر نظر مې، په خیر وایي ټول جهان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به ځم افغانستان ته
دغه خړې پړې خاورې، راته ګرانې له سرو زرو
دغه کاڼي غرونه، ډک د سپینو ملغلرو
د کابل لارې به ښکل کړم، غېږ به ورکړمه پغمان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به افغانستان ته
که مې زړه جلال آباد دی، نو نظر زما پنجشیر دی
که مې حسن ننګرهار دی نو هرات ګل د نیمروز دی
احترام لرم په زړه کې، هر پښتون او هر افغان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به ځم افغاننستاته
یه دآمن دعویدارو، زما کور دآمن کور کړئ
نور وحشت مې په کار نه دی، پرهرونه مې ټکور کړئ
دا آواز کوم ((لایقه)) د وختونو هر کاروان ته
زه به ځم افغانستان ته، زه به ځم افغانستان ته

غوړي (Fat) کلسترول

ډاکټر رحمان شاه مومند (امريکا - کلفورنيا)

غوړي د بدن د ضروریاتو څخه یو مهم مواد دي او له دوه ترکیبي مادو څخه چې کلسترول او ترې گلسیرآید نومېږي جوړ شوی دي زموږ بدن د ضرورت وړ غوړي د نورو دوه غذايي گروپونو څخه لکه کاربو هايدرايت او پروټين څخه جوړوي او د هغو غوړو څخه يې چې د خوارک سره بدن ته داخلېږي فرق يې وپېژندل شي.

د غوړو هغه يوه برخه کومه چې د خوړو سره بدن ته داخلېږي زموږ بدن يې د ضرورت په اساس په مصرف رسوي، نو که چېرې د ضرورت څخه زيات غوړي وخوړل شي هغه په بدن کې ذخيره کېږي څه وخت چې غوړي د ضرورت نه کم بدن ته داخل شي نو د ذخيره شوو غوړو څخه بدن استفاده کوي، نو په همدې وجهې سره د بدن غوړي کمېږي.

زموږ بدن د خپلو فعاليتونو د سرته رسولو لپاره انرجي ته ضرورت لري، چې دا انرجي د مختلفو خوړو څخه لکه پروتين، غوړي او کاربوهايدريتو څخه لاس ته راوړي.

کلوري ۱۲٪ د پروتين ۳۰٪ د غوړو او ۵۸٪ د کاربوهايدريتو څخه په لاس راځي. بله سروي ۱۲٪ پروتين، ۴۲٪ د غوړو او ۴۶٪ د کاربوهايدريتو څخه حاصلېږي. غوړي د دوو مادو څخه جوړ شوي دي.

۱- ترى گليسر ايد. **Triglycerides**

۲- کليستيرول.

۱- **Triglycerides** ترى گلسرايدز د غوړو يوه مهمه برخه جوړوي او په بدن کې د انرجى لپاره استعمالېږي دې ته شحمي تيزاب (**Fatty acid**) هم وايي او په درې ډوله پيدا کېږي.

A - مشبوع شحمي تيزاب:

(A Saturated A Fatty acid)

B- لږ نامشبوع شحمي تيزاب

(Monoun Saturated Fatty Acid)

C – ډېر نامشبوع شحمي تيزاب

(Polyun Saturated Fatty Acid)

مشبوع غوړي هغه دي، چې د کوټې د حرارت په درجه جامدېږي د کوچو غوړي ۵۹٪ او د غويي وازده (غوړي) ۵۴٪ مشبوع شحمي تيزاب لري او د کوټې په حرارت کې جامد وي.

حيواني غوړي په زياته پيمانه مشبوع شحمي تيزاب لري او نباتي غوړي ډېر غير مشبوع (مونو غير مشبوع، پولي غير مشبوع) شحمي تيزاب لري. کوم خواړه چې **Saturated Fats** زيات لري او وخوړل شي دې سره دوينې کلسترول زياتېږي او هغه خواړه چې غير مشبوع غوړي **Unsaturated Fats** ولري او وخوړل شي، نو په دې عمل سره د وينې د گلسترولو

اندازه را ټيټېږي. نباتي غوړي Sterols سټرول لري او سيټرول د انسانانو د جهاز هاضمې له خوانه جذبېږي.

کلسترول
(Cholesterol)

کلسترول يوه غوړه او حياتي ماده ده، چې د وينې پواسطه (سره) په ټول بدن کې څرخي او مهم رول او زياتې وظيفې د کلسترولو په مرسته سرته رسېږي.

① د بدن د ټولو حجراتو په غشايي (Cell Membrane) ساختمان کې پوره ونډه لري، يعنې د حجرې غشا د ٪۲۰ پروټينو او ٪۴۰ کلسترونو څخه جوړه شوې ده، همدارنګه د حجراتو او عصبي مزو چارپيره د کوټ په شکل يو پوښ جوړوي، چې په دې صورت کې حجرات د نهربي، حرارت او نورو صدمو څخه ساتي او د هغوی دفاع کوي. همدغسې کلسترول حجراتو ته نرموالی (Fluidity) وربښي، چې حجراتو ته د انبساط او انقباض خواص (Flexibility) ورکوي. په دې صورت کې حجرات مضبوط او باثباته کېږي او د حوادثو په تعامل کې د دفاع توان مومي.

② د کلسترول څخه بدن د هغو ويټامينو په جوړېدو کې چې په غوړو کې د منحل کيدو قابليت ولري کار اخلي دا ويټامين عبارت دي له A, D, E او K څخه.

③ بدن (body) د سټرويد او (Sex) سکس هورمونو په توليد کې هم د کلسترولو څخه استفاده کوي.

Aldesteron ، Cortisone ، Cortisol ، Steroid Hormones ، Progesterone ، Estrogen Testosterone ، Sex Hormones

④ ((body)) وجود د بايل اسيد په توليد کې هم د کلسترولو برخې اخيستو ته هم ضرورت لري. بايل اسيد د بايل په ترکيب کې په اينه ((Liver)) کې توليدېږي بيا بايل وړو کولمو ((Small inte)) ته ځي او تجزيه کېږي د بايل اسيد په مرسته د وړو کولمو د محتوياتو (حل شوي غذا) څخه ټول غوړ هلته جذبېږي او اينې ته ځي.

⑤ د ګلسترولو په وجهه حجرات د انفکشن په مقابل د ځان دفاع کوي.

⑥ د کلسترولو په وجهه هډوکي او عضلات تقويت او توان مندي حاصلوي.

⑦ د ګلسترولو بل مهم رول دادی، چې د مغز د حجراتو په غشايي ساختمان کې پوره برخه لري او د جنينو په لوييدو کې هم زيات رول لوبوي.

څرنګه چې تری ګليسرايډ او کلُسترول غوړ دي، نو په وينه کې لاينحل او آزاده توګه څرخيدلای نه شي. د بلخوا کلُسترول د پروټين سره يو ترکيب (ارټيکل) جوړوي، چې د ليپو پرټين (Lipoprotein) په نامه يادېږي، چې په وينه کې د څرخيدو قابليت لري او دا ارټيکل په دوه ډوله دي.

① High Density lipoprotein (HDL) (د زيات غلظت ليپو پروټين)

② Low Density Lipoprotein (LDL) (د لږ غلظت ليپو پروټين)

د ښه بد کلسترول وايي.

سره له دې، چې کلسترول زياتې فايدې لري

او مخ کې ذکر شوي، نوکه د کلسترولو اندازه په وینه کې د خپل حد څخه تجاوز وکړي زیات مهلک مشکلات را منځ ته کوي.

که چېرې د بدو کلسترولو اندازه د خپل حد څخه زیاته او د ښو کلسترو (HDL) اندازه د خپل حد نه کمه شي په تدریج سره د باریکو شیریانو په داخل کې بد کلسترول نښلي یعنې ترسب تراکم کوي او اتروما (Atheroma) جوړوي، چې د شیریانو دې مشکل ته (Atherosclerosie) وايي.

د ایترو سکلیروز سره د شیریانو حجم تنګ او کله نا کله یې بندولای هم شي چې د دې مشکل د واقع کېدو د ځای په مطابق د (Cardio-Vascular Diseases) کارډیو وسکولار امراض او ستروک (Stroke) منځ ته راځي. یعنې که شیریان په قلب کې بند شي قلبي حمله او که مغز کې وي، نو (Stroke) واقع کېږي.

د اترو سکلروز په وجهه شیریانونه تنګېږي او د انبساط قابلیت د لاسه ورکوي. دې سره د وینې فشار لوړېږي، چې دا هم د (Cardio-Vascuiar) د امراضو او (Stroke) عمده سبب دی

د شیریانونو د بندیدو سره د وینې جریان قطع کېږي، چې په نتیجه کې اکسیجن او غذايي مواد (Nutrients) حجراتو ته نه رسېږي، پس د یو څو دقیقو څخه هغه حجرات مړه کېږي که محل د واقعې د زړه په عضلاتو کې وي هغه ته (Heart Attack) یعنې قلبي حمله او که په مغز کې وي (Stroke) یا مغزي حمله وايي. د ۱۰٪ عمومي کلسترولو په کمېدو سره د قلبي شیریانو او مغزي ناروغیو اندازه ۳۰٪ کمېږي.

د پورتنیو ذکر شوو ناروغیو عمده علت بد کلسترول (LDL) دي، ځکه LDL د شیریانونو په داخل اړخ کې ((تراکم)) کوي یعنې نښلي او هغه تنګ او یا بندوي نو دیته ځکه بد کلسترول وايي.

د LDL کلسترول د ۱٪ په کمیدو سره (Cardio-Vascular) او (Stroke) ناروغی ۲٪ را کمېږي.

HDL کلسترول د دې کلسترولو عمده خواص دادی، چې په شیریانو کې نښتي مواد وباسي او لرې کوي او شیریانونه پاک و صافوي، نو ځکه دیته ښه کلسترول وايي.

د ۱٪ په اندازه په وینه کې د HDL په کمیدو سره د زړه شیریانونو او د مغزي ناروغیو اندازه ۳٪-۲ زیاتېږي.

د عمومي کلسترولو LHL, HDL اندازه او تاثیر یې په جدولو کې وګورئ.

Charts Of .....

Total Cholesterol Level			HDL (good Cholesterol) Level	
Less than ۲۰۰ mg/dl	Desirable		Less than ۴۰ mg/dl	High Risk For H. Disease
	Border Line			Less Risk For

۲۰۰-۲۳۹ mg/dl	Risk For H.Disease		۴۰-۵۹ mg/dl	Heart Disease
۲۴۰ mg/dl or more	High Risk For Heart Disease in Stroke		۶۰ mg/dl or more	Desirable

Triglycerides			LDL (Bad Cholesterol)	
Less than ۱۵۰mg/dl	Normal		Less than ۱۰۰mg/dl	Optional
۱۵۰-۱۹۹mg/dl	Border line High		۱۰۰-۱۲۹mg/dl	Near Optional
			۱۳۰-۱۵۹mg/dl	Border line High
۲۰۰-۴۹۹mg/dl	High		۱۶۰-۱۸۹mg/dl	High
۵۰۰mg/dl or more	Very High		۱۹۰mg/dl more	Very High

Cholesterol Total HDL نسبت په زياتيدو او کميدو سره د قلبي او مغزي ناروغتياو خطرات کمېږي او زياتېږي د مثال په ډول:

$$\frac{HDl}{Total\ Cholester} = \frac{1}{4} Desireable$$

$$==\ ==\ \frac{1}{5} less\ \ risk\ for\ heart\, disease\, and\ stork$$

Less than $\frac{1}{5} High\ Rosk\ For\ HD\ and\ Stroke$

د کلسترولو منابع:

① Lever اينه ٪۸۰ د ضرورت وړ کلسترول پخپله (Lever) اينه توليد وي او په مصرف يې رسوي.

② دوهمه منبع د کلسترولو غذا ده کومه، چې موږ يې خورو او ٪۲۰ کلسترول د خوارکي غذاو څخه بايد لاس ته راشي.

کلسترول په زياته پيمانه په حيواني غوړو او هغه خواړه چې حيواني غوړي ولري پيدا کېږي او هغه په لاندې ډول دي.

(پنير، د هګۍ ژېړ، د غوايانو، پسونو، خوږ) او چرګانو د خوړو يعنې د کلسترولو ... د غوړو د کلسترولو په مقابل کې ډېر کم دي.

مشبوع او ترا سس غوړي په معلومداره توګه د کلسترولو اندازه په وينه کې زياتوي، چې همدا د کلسترولو د زياتيدو عمده علت ګڼل کېږي.

د کلسترولو د زياتيدو علتونه:

① هغه علتونه چې ثابت او د کنترول وړ ندي او د کلسترولو د زياتيدو سبب ګرځي دادي:

◈ جنس: د ښځو په نسبت د زياتو نارينه و د وينې کلسترول لوړېږي.

◈ عمر: نارينه د ۴۵ کلنۍ نه وروسته او ښځې د ۵۵ کلنۍ نه وروسته په دې مشکل مبتلا کېږي که د ښځو د ۴۵ کلنۍ تر مخه حيض بند شي دا هم د کلسترولو د زياتيدو سبب کېږي.

◈ نژاد د (**Race**) تورو نژادنو په نسبت د افريقا، امريکا او هندين امريکايي زيات کسان د کلسترولو په لوړېدو مبتلا کېږي.

② د کنترول وړ سببونه چې د وينې کلسترول زياتوي.

◈ د غوړو خوړو ډېر خوړل.

◈ د مشبوع غوړو ډېر خوړل د کلسترول دلوړېدو عمده او مخکښ سبب دی.

◈ صحي حالتونه: ډيابيټ، چاغوالی، د وينې لوړ فشار او هم **Stress** يا ذهني فشار

◈ فزيکل غير فعال ژوند د **Exercise** نه کول.

◈ زيات وزن.

◈ سګرېټ څکل يا کشول.

د کلسترولو علاج او په طبعي اندازه کې د هغه ساتل:

په وينه کې د کلسترولو د اندازې د ساتلو لپاره د ځينو اقداماتو او تدابيرو سرته رسول ډېر ضروري دي.

A – د هغو خطرناکو فکتورونو کوم، چې د کلسترو په زياتيدو کې برخه اخلي مخه ونيول شي او هغه فعاليتونه اجرا شي د کومو سره چې کلسترول په خپل حد کې قايم پاتې کېږي او هغه په لاندې ډول دي.

۱. د سګرېټو پرېښودل.
۲. په منظم ډول سره اکسرسايز (سپورټ) کول.
۳. په منظم ډول ډاکټر ته تلل او د هغه په هداياتو باندې عمل کول.
۴. د زيات وزن کمول.
۵. د صحي غذا خوړل په خوراک کې تازه مېوه، سبزيجات سبوس داره ډوډۍ د ماهي او چرګانو غوښې چې غوړ او پوستکی ونه لري زيات استعمال شي.
۶. د مشبوع غوړو څخه ډډه کول.
۷. هغه خواړه کوم چې کلسترول زيات لري لږ وخوړل شي يعنې په ورځ کې هغومره خواړه وخوړل شي، چې د کلسترولو اندازه يې د ۳۰۰mg څخه زياته نه شي. دا اندازه د هغو خلکو لپاره ده د کومو چې بد کلسترول نورمال وي او قلبي مشکلات ونه لري. کوم کسان چې په قلبي ناروغيو

مبتلا او بد کلسترول یې لوړ وي هغوی باید هغو مره غذا وخوري چې د کلسترولو اندازه یې په ورځني خوراک کې د ۲۰۰mg څخه زیاته نه شي.

۸. تولې هغه ناروغۍ چې د کلسترولو د زیاتیدو سبب کېږي معالجه شي او پاتې مخه ونیول شي د مثال توګه: ډیابیټ، فشار (Stress) چاغي، د ویني لوړ فشار (H.B.P)

۹. د زیاتو مایعاتو بالخصوص د اوبو څکل (۱۰ ګیلاسه) ډېر ضروري دي.

B – د ډاکټر د هدایت سره د کلسترولو د دواګانو استعمال که ډاکټر یې لازم وګڼي.

د اترو سکلروز په وجهه شیریانونه تنګېږي او د انسباط قابلیت د لاسه ورکوي. دې سره د ویني فشار لوړېږي، چې دا هم د Cardio-Vascular د امراضو او Stroke عمده سبب دی. د شیریانونو د بندیدو سره د ویني جریان قطع کېږي، چې په نتیجه کې اکسیجن او غذایي مواد (Nutrients) حجراتو ته نه رسیږي. پس د یو څو دقیقو څخه هغه حجرات مړه کېږي که محل د واقعې د زړه په عضلاتو کې وي هغه ته (Heart attack) یعني قلبي حمله او که په مغز کې وي Stroke یا مغزي حمله وايي.

د ۱۰٪ عمومي کلسترولو په کمیدو سره د قلبي، شیریانو او مغزي ناروغیو اندازه ۳۰٪ کمېږي.

د پورتینو ذکر شوو ناروغیو عمده علت بد کلسترول ((LDL)) دی، ځکه ((LDL)) د شیریانونو په داخلي اړخ کې ((تراکم)) کوي یعني نښلي او هغه تنګ او یا بندوي، نو دیته ځکه کلسترول وايي.

د LDL کلسترول د ۱٪ په کمېدو سره Cardio-Vascular او Stroke ناروغۍ ۲٪ را کمېږي.

HDL کلسترول د دې کلسترولو عمده خواص دادی، چې په شیریانو کې نښتي مواد وباسي او لرې کوي او شیریانونه پاک او صافوي، نو ځکه دیته ښه کلسترول وايي.

د ۱٪ په اندازه په وینه کې د HDL په کمېدو سره د زړه شیریانونه او د مغزي ناروغیو اندازه ۳٪-۲ زیاتیږي. د عمومي کلسترولو HDL ، LHL اندازه او تاثیر یې په جدولو کې وګورئ.

ښاغلي حافظ الله کاموال سره مرکه

مرکه کوونکی: سمیع الله خاکسار

پوښتنه: که د هرڅه د مخه د مجلې لوستونکو ته ځان معرفي کړی خوښ به شو؟

ځواب: مننه! زما نوم حافظ الله کاموال د عبدالاحد مجددي ځوی په کال ۱۳۶۰ هـ کې د کامې ولسوالی د شیرګړ په سیمه کې زیږیدلی یم.

پوښتنه: شاعري ته مو څومره وخت کیږي، چې مخه مو ورته کړې که په دې لړ ړڼا واچوئ؟

ځواب: ما تقریباً په ۱۳۸۲ هـ ش کې د شاعری په نړۍ قدم ایښی دی. شاعري یو الهي الهام دی. زه د الله تعالی نه په دې ډېر شکر ګذاره یم.

پوښتنه: تعلیم مو تر کومه حده او چیرته کړی؟

ځواب: تعلیم مې تر دولسم د محمد موسی شفیق په لیسه کې کړی او اوس د اریانا پوهنتون د حقوقو د څانګې د دویم کال محصل یم.

پوښتنه: د شعرونو کوم کتاب مو چاپ کړی او که نه؟ که مو چاپ کړی وي څه نوم یې دئ؟

ځواب: هو! د شعرونو کتاب لرم، چې نوم یې

دی ((اوښکې په ډالۍ کې)) د چاپ په ګاڼه سمبال شوی.

پوښتنه: ډرامې مو څومره لیکلي او یوازې مو د راډیو لپاره لیکلي او که بل چاته مو هم ورکړې؟

ځواب: په دې اړه باید دومره و وایم چې د ننګرهار ملي راډیو تلویزون څخه چې دوستانو اوریدلي د همت داستان، چغې داستان، د شکر

په نوم ډارمه او د ګلا آغا شيرزي د ژوند مستند فلم ما او محمد ظاهر ساپي په ګډه ليکلی.

پوښتنه: هغه خپرونې چې ته ورته په راډيو ننګرهار کې کار کوې څه نومونه يې دي؟

ځواب: خپرونې په ننګرهار راډيو کې، راډيو ستاسو په خدمت کې په تلويزيون کې ستاسو کلی، ستاسو دود خپرونې پر مخ بوځم.

پوښتنه: په کامې ولسوالۍ کې مو فرهنګي کارونه څنګه دي؟

ځواب: په لومړي قدم کې ډېر ښه وم خو اوس د شخصي اعراضو ښکار شوي.

پوښتنه: په شاعرۍ کې تاسو کوم فورم ته ډېر کار کړی؟

ځواب: هغه څه چې زما مينوال يې خوښوي او د وخت ضرورت وي هغه شاعرۍ ته کار کوم لکه، غزل، داستان وغيره.

سوال: تر اوسه خو د چا تر انتقاد لاندې نه يې راغلی؟

ځواب: اکثره وخت د توصيف نه انتقاد ته ډېر زړه ښه کوم، ځکه چې انتقاد د اصلاح يوه ښه لاره ده.

سوال: څومره وخت کېږي، چې له ننګرهار راډيو سره کار کوئ؟

ځواب: په ۱۳۸۴ هـ کال کې ننګرهار ملي راډيو ته راغلی يم. د يادونې وړ ده، چې سردار پوپل راسره ډېره همکاري کړې ده.

سوال: د راډيو تر څنګ که نور خپل مصروفيات راته ووايا ست؟

ځواب: د کامې د فرهنګي ټولنې مرستيال، د کامې د قومي ټولنې مرستيال، د اباسين راډيو د نشراتو مسئول، د قبايلو د چارو د رياست مطبوعاتي مسئول او داسې نورې دندې مې مخې ته بولي.

ځواب: ښه شعر کوم شعر ته ويلی شو؟

ځواب: هغه شعر چې ولس ته په کې يو ښه پيغام پروت وي او په زړونو حاکم وي همغه ښه شعر دی.

سوال: په آخر کې که کوم پيغام لرې مهرباني وکړئ؟

ځواب: په آخر کې د ستوري د مجلې قدرمنو کاروونکو ته او کتونکو ته د زړه د تله مينه او اخلاص ډالۍ کوم او د خپل وطن په آبادۍ کې دې په پوره اخلاص ونډه واخلي او د خپل مور پلار عزت دې وکړي.

د حافظ الله کاموال د شعر بيلګې:

زما ديو کال اراده ده
که تبليغيان مې ديار کلي ته ليږينه
په سوال زاري باندې پوهيږي کله
د ښکلو زړه په چا خوږيږي کله
دب په درد باندې درديږي کله
ځواني برباد کړه پرې حافظ کاموال
لاسونه مه وروړی راستنيږي کله

بله بيلګه:

دا ښکلي ښکلي دي لونګ د کلي
والله پرې جوړ دی زموږ رنګ د کلي

تشدد او عدم تشدد

مبارز ځاپي

له بې ځايه زور او ځواک کارولو ډېره کول.
له تاوتريخواليو ځان ژغورل.
د سولې او روغې د سپورې لاندې او سېدل.
په خپله رښتيه او برخه کې بسيا ينه
او پر نورو خلکو نه بلو سېدل

دا د انساني خويونو د ښېګڼو هغه څو توکي دي، چې په شلمه پېړۍ کې د هند په نيمې وچې کې د ګاندهي جي او د پښتنو د ستر لارښود خداى بښلي پاچا خان (خان عبدالغفار خان) له خوا د انګليس د استعماري ځواک د رټلو په مبارزه کې وکارول شوې.

دغه د تاوتريخوالي، بلوسېدنو او وژنو څخه د ډېره کولو چلند يواځې په شلمه پېړۍ کې نه وه، چې را مينځته شوي او کارول شوي، بلکې د ځمکې پر مخ لومړي انسان حضرت آدم عليه السلام او حوا د ځوى (هابيل) له خوا د نه تاوتريخوالي او نه بلوسيدنې غوره خويونو پر سر د خپل سرښندنو او د خپل ژوند بښلو د پېښې کيسه به هم هر چا لوستلې يا د هر چا تر غوږونو رسېدلې وي.

د رښتياو پر ويلو ټينګار او له تاوتريخواليو نه ډېره کول چال چلند لا د نوح عليه السلام په ټول ژوند کې هم پلي شوي دي، يعنې د انساني ټولنې دوم بابا، چې نوح عليه السلام نو ميرې هم څه کم زر کاله خپل ولس ته له زور زياتي نه پرته او په سوله ايزه توګه يوه خبره کوله، چې ((خداى يو دى او نوح يې استازى دى))

نوح عليه السلام په دې څه کم زر کلونو کې که هرڅو مره خپل ولس له خوا ووهل شو، ورټل شو او وځورل شو، خو له خپله هوډه وانه وخت، تل به يې په سوله ايزه توګه خپل پيغام او را وه. له چانه به يې که هر څومره کنځلې اورېدلې هم مخ نه اړاوه، او هيچاته به يې د تشدد په ژبه او

کړنه غبرګون نه ښوده.

له حضرت نوح علیه السلام نه وروسته د تاریخ د اسنادو پر مخ ((بودا)) دی، چې د ځمکې پر مخ یې د نه تاوتریخوالي غوره انساني پیغام لا خپلو پلویانو او لارویانو ته په ځلانده ټکیو کې وړاندې کړی دی. په همدې توګه په ابراهیمي ملت کې نه یواځې دا چې په خپله ابراهیم علیه السلام د نمرود په وړاندې خپله بلنه په سوله ایزه توګه وړولی، چې له هغه وروسته موسی علیه السلام هم د فرعون په دربار کې خپله بلنه په سوله ایزه توګه وړاندې کړې ده.

له حضرت موسی علیه السلام نه وروسته بیا حضرت عیسی علیه السلام هم د ځمکې پر مخ د ژوند تر وروستنۍ شیبې پورې د نه تاوتریخوالي او نه زور زیاتي پر غوره شوې لارې یون لرلی او له خپلو پلویانو څخه یې غوښتني دي چې:

((*که چا په څپېړه د مخ پر یوه خوا ووهلی، د مخ بله خوا هم ورته واړوه، خو چې تریخ غبرګون ونه ښيي*))

د همدې غوره انساني خوی له مخې وه، چې حضرت عیسی علیه السلام او د هغوی ملګریو تر صلیبه پورې هم کوم تریخ غبرګون ونه ښوده، مګر خپله ناره یې چې ((خدای یو دی او عیسی یې استازی دی)) په لوړ آواز له خولې ویستله.

د حضرت نوح، حضرت موسی، حضرت عیسی علیه السلام او بودا د زمانې د زور او ځواک د خاوندانو هرې کړنې ته په پام که څوک هر څومره د لږې پوهې خاوند وي بیا هم دې باور ته رسیدلی شي چې:

((د ځواکمنو زورواکانو په مخه کې یواځې د نه تاوتریخوالي لیاره ده، چې سړی تر خپلې موخې پورې رسولی شي، د نمرود په مخه کې د حضرت ابراهیم علیه السلام ودریدنې یواځې په سوله ایزه توګه او د نه تاوتریخوالي له لیارې د حق او رښتیا د ویلو په ملاتړ ټینګار ښودل و او بس))

دغه لړۍ لا تر ننه پورې پای ته نه ده رسېدلې پرله پسې غزیدلې وده یې کړې او د سیمې د ولسونو په منځ کې، چې کله هم کوم رښتینې لاره ښوونکی راغلی د هغه له خوا د نیا ومنۍ د نه بلوسیدنو، د نه تاوتریخوالي او په رښتیاو باندې د ټینګار پیغام د انساني ټولنې د ژوند د ښیګڼو په توګه اورول شوی دی.

د مثال په توګه که چېرې مو د رښتینو انسانانو په ډله کې د حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم ژوند او مبارزو ته د قرآنکریم د سپیڅلو آیاتونو په رڼا کې ځیر شوو وبه پوهېږو، چې د هغوی په لیار ښوونو کې د وحې د پیل له ورځې څخه بیا د مدینې منورې په لور د هجرت او په مدینه کې تر میشتیدلو پورې څو چې دیو

غبنـتلي دفـاعي سـنگر ځبنـتن شـو ، يـو اځې پـه دې وينـا ټينگـار شـوی، چې ((خـدای يـو دی او محمـد يې استازی دی))

نـور نـو تـر مـدينې پـورې د دبنـمن پـه وړانـدې د تـريخ غبرگـون د نـه ښـودلو پـر دريـځ بانـدې کلکـه ودريدنـه پايښت مونـدلی، خـو چې کلـه پـه مدينـه منـوره کې د اسلام د ديـن پيغمبـر لپـاره غبنـتلی دفاعي سنگر را مينځته شو د دفاع سره يو ځای د قتال امر هم راغی.

پـه دې توگـه حضرت محمـد صـلی الله عليـه و السـلام د ژونـد پـه دوه برخـو کې يعنـې لـه وحې نـه ړومبی او لـه وحې نـه پـه ورسـتو مهـالونو کې تـر مـدينې د ميشـتيدنې پـورې لا لـه بـودا او حضـرت عيسـی عليـه السـلام نـه هـم ډېـر زيـات پـر نـه تـاوتريخوالي ټينگـار ښـودل شـوی دی، يعنـې ټولـو هغـو مؤمنينـو ، چې د اسـلام د ديـن د غـوره کولـو پـه تـور نيـولی شـوي، تـړل شـوي، ځـورول شـوي او وژل شوي وو ، يو اځې يوه خبره کوله چې ((*خدای يو دی او محمد يې استازی دی*))

لـه دې پرتـه د هغـوی لخـوا بـل کـوم دفـاعي غبرگـون نـه دی ښـودل شـوی. دا ځکـه چې هغـوی تـه نـه يـو اځې د نـه تـاوتريخوالي امـر شـوی و ، چې د زور او ځـواک لـه کـارولو هـم د ډډه کولـو دنـده ور پـه غاړه اچول شوې وه.

د دې خبرې يـو دليـل دا هـم کيـدلی شـي، چې پـه هاغـه مهـال کې هغـوی د دې جوگـه نـه وو ، څـو د قريشـو پـه مخـه کې د تـريخ غبرگـون پـه ښـودلو د ځـان ژغـورلـو سـره يوځـای د اسـلام د ديـن او شـريعت پـه پلـي کولـو کې هـم بريـالي شـي. دا او د داسـې نـورو لاملونـو لـه مخې وه، چې د اسـلام د ديـن منونکيو ته د نه مقاتلې او نه دفاع امر راغلی و.

خـو چې کلـه د شـريعت د خپرولـو سـره يوځـای مـومنين د ځـان سـاتلو د دفـاع کولـو او دنيـاومن غبرگـون ښـودلو جوگـه شـول، بيـا د فـاع او مقـاتلې امـر هـم راغلـی، څـو چې اسـلامي ټولنـه د دفـاع او مقاتلې له لیارې لا پسې غبنتلې او په نړۍ کې د نورو ملتونو سره سيالـه شي.

د تشـدد او عـدم تشـدد د دغـو او داسـې نـورو تـاريخي پېښـو پـه پـام کې لرلـو سـره او بيـا د شـلمې پېړۍ تـر نيمـايي پـورې، چې د هنـد پـر ټولـه نيمـه وچـه کې د انگلـيس اسـتعماري ټولنـه لا ديـو سـتر ځـواک پـه څېـر ځواکمنـه وه او کـولای شـول د سيمې پـه هـره څنـډه کې هـر مخالفـت خوځښت پـه ډېـره اسـانه توگـه وځپي او لـه منځـه يوسـي د داسـې نمرودي او فرعـوني ځـواک پـه غېـږه کې وه، چې يـو اځې پـه هماغـه ابراهيمـي او موسـوي هوډ سـره کيـدلی شـو د نـوي ژونـد ، نـوي پـړاو تـه د رسـېدلو لپـاره لکـه څرنگـه چې د لـوی خـدای ﷻ د کونيـه وو چـارو پـه تکوينيـه اراده کې ځليـدلې ده د نـه تاوتريخوالي ((عدم تشدد)) لياره غوره شوې وای.

لکـه چې پـه هماغـه توگـه هـم د گانـدهي جـي او د باچاخـان لـه خـوا ولـس تـه د ښـيرازه، آزاده او خپلواکه ژوند په لور د تگ لپاره يو اځې پر همدې ټکي ټينگار و شو چې:

((*مـوږ نـه غـواړو څـوک ووژنـو ، او دا هـم نـه غـواړو ، چـې څـوک دې مـوږ ووژنـي دا هېـواد زمـوږ هېواد دی بهرني غاصبان دې ووځي*))

دغـه شـعاري غوښـتنه کـټ مـټ لکـه هماغـه شـعار گڼـل کېـږي، کـوم چې د حضـرت محمـد صـلی

الله علیه وسلم پلویانو به کافرو قریشو ته ویلې چې:

((خدای یو دی او محمد یې استازی دی. موږ نه غواړو څوک ووژنو او دا هم نه غواړو، چې موږ دې څوک ووژني))

مګر د قریشو لخوا دغه انسانان د تریخو غبرګونونو سره مخامخ او د تشدد له مخې په شدیده جزا چې وژل دي مجازت شول.

وګورئ د ((هابیل)) او د ((قابیل)) له زماني نه را په دېخوا د کړنو دوه خویونه لا تر اوسه پورې په واکمنه توګه په چلند کې پاتې دي د ((هابیل)) او د ((قابیل)) کیسه په کتابونو کې داسې راغلې ده: ((کله چې په لومړی ځل د آدم او حوا له پښته دوه تنه غبرګوني ماشومان وزیږېدل یو یې هلک و چې ((قابیل)) او بل یې جلۍ وه چې ((اقلیما)) ونومیده.

په دوی پسې بیا دوه تنه غبرګوني ماشومان وزیږېدل، چې یو یې هلک و ((هابیل)) او بل یې جلۍ وه چې ((لیودا)) ونومیده، کله چې دغه دواړې غبرګوني ډلې د ځوانۍ د منګ کچې ته ورسیدلې د آدم علیه السلام له خوا ((اقلیما)) د ((هابیل)) او ((لیودا)) د ((قابیل)) سره کوژده شول، دا چې ((اقلیما)) ډېره ښکلې وه، نو له دې لامله ((قابیل)) له خپلې خور ((اقلیما)) سره د ((هابیل)) د واده خبره ونه منله. آدم علیه السلام دواړو ورونو ته وویل: چې لوی خدای ته قرباني وړاندې کړئ. د هر چا قرباني چې د لوی خدای له لورې ومنله شوه هماغه دې له ((اقلیمې)) سره واده وکړي. لوی خدای د ((هابیل)) قرباني ومنله، خو ((قابیل)) بیا هم قانع نه شو د تاو تریخوالي لاره یې ونیوله او ((هابیل)) یې سره له دې، چې هیڅکله هم کوم تریخ غبرګون نه و ښودلی و واژه او په دې توګه ((قابیل)) له خپلې خور ((اقلیمې)) سره واده وکړ.

له دغې ورځې نه را په دېخوا په انساني ټولنه کې دوه متضاده کړنیزه خویونه دود شول. یو ((تشدد)) او بل ((عدم تشدد)) د عدم تشدد پلویان سوله، روغه او انصاف غواړي، خو د تشدد پلویان تل د زور، ځواک، ناخوالو، تریخ غبرګون او د ناانډولو دریځونو په غوره کولو سره خپلې غوښتنې پلي کوي او څه، چې د دود، دستور، قانون او انصاف له مخې نه شي تر لاسه کولی هغه د زور او ځواک له لارې لاسته راوړي.

د سولې، روغې، انصاف او نیاومنۍ په پلوي د لوی خدای د استازیو له خوا هلې ځلې او لیار ښوونې شوې، خو د تشدد، بې انصافۍ، ناروا بلوسیدنو او ځورونو په پلوي یو اځې هماغه شیطاني ځواکونو هلې ځلې کړې، چې نمونه یې لا د انساني نړۍ د تاریخ په پاڼو کې تر اوسه پورې په پرله پسې توګه لیکل کېږي. داسې هرکله پېښه شوې چې د تشدد پلویانو په زور او ناروا توګه د بل چا شتمنۍ غصب کړې، خو د حق او عدالت پلویانو بیا د خپلو حقوقو په لاسته راوړلو کې د عدم تشدد له لارې پر غاصبانو برې موندلی دی.

وګورئ په کعبه کې شیطاني بتانو د زور او تشدد له لارې ځای نیولی و، خو کله چې مکه معظمه د عدم تشدد د غوره شوي کړنو له مخې فتحه شوه، بیا نو بتان هم د کعبې شریفې له

انګړ څخه بهر وغورځول شول او مات شول.

د کعبې د بتانو د ماتولو له پېښې نه لا ډېر پخوا د نیل په رود کې د موسی علیه السلام او د فرعوني ځواک د پېښې پایلې وښودله، کله چې فرعون د تشدد د ښودلو په هوډ په موسی علیه السلام پسې، چې د نه تشدد او نه تاوتریخوالي د ښودلو په موخه له مصره د سینا په لورې په تېښته وتلی و ورغی د نیل په رود کې د موسوي د سولې روغې او نه تاوتریخوالي غورځنګ د زمانې د تشدد او تاوتریخوالي پر ستر جګړه مار فرعوني ځواک بری وموند.

په همدې توګه د ابراهیم علیه السلام او د نمرود اور په کیسه کې هم د عدم تشدد بې وزلې انسان د تشدد پر ستر ځواک بریالی شوی دی. وګورئ د نوح علیه السلام د ژوند په کیسه کې هم څنګه چې هغوی د سولې روغې او عدم تشدد په پلوی، پریوه خبره ټینګار دلورد چې: ((خدای یو دی او نوح یې استازی دی)) پر هغو ډلو ټپلو چې د زور، ځواک او تشدد د پلویانوو او د نوح علیه السلام پر وینا او یې باور نه کاوه، د طوفان له څپو بریالي ووتل یعنې: په طوفان کې هغه کسان چې د تشدد پلویانوو تباه شول، خو د عدم تشدد پلویانو وکولی شول د نوح علیه السلام سره یوځای له طوفانه وژغوري.

په دې توګه په ډاګه ویلی شو، چې په شلمه پېړۍ کې د ګاندهي جي او د باچا خان غورځنګ یو سوله ایزه، حق غوښتونکی، خپلواکه او د عدم تشدد غورځنګ و دا او داسې نور غورځنګونه لکه چې مو ولوستل هرکله او په هرځای کې دلوی خدای له لورې د منښت کچې ته رسېدلي او د برۍ د لوړ څلي خاوند شوې هم دي. په دې لاره کې ګاندهي جي د هند د نیمې وچې د ټولو ولسونو دیو ستر لارښود په څېر چې لاتر اوسه پورې دیو سپیڅلي انسان په توګه لمانځل کېږي دلمانځلو حق هم وموند.

دا ځکه چې د هغوی د عدم تشدد د غورځنګ د بري تر څلي ورسید. انګریزان له هنده ووتل او هند دیوه ستر هېواد په توګه د ځمکې پر مخ وځلېد. نور نو پر هند باندې نه انګریزان واکمن دي او نه هم بیا د هند ولس د انګریزانو واکمنې ته غاړه ږدي.

د باچاخان د عدم تشدد د غورځنګ په هلو ځلو کې، چې لا تر اوسه پورې په سیمه کې د برې تر څلي نه دی رسیدلی او له پښتون ولس څخه ملت نه دی جوړ شوی، څه د ناهیلۍ خبره نه شته، ځکه چې یو خو په دې لیاره کې لا هم هلې ځلې روانې دي او بل دا چې د تاریخ په اوږدو کې هم هرکله د ولس جوړونې، پالنې او روزنې غورځنګونه سل په سلو کې نه دي بریالي شوي. د مثال په توګه ورګورئ موسی علیه السلام چې هلې ځلې یې لا د لوی خدای پرسماسمو وحیو او لارښوونو پرله پسې پلې کیدلې د فرعون له مریې توب نه د آزادۍ او د نیل له رود څخه د پورې وتنې له بریالي ګامونو د وچتولو څخه پرته د بل کوم ستر ګام په پورته کولو نه دی پریالی شوی او د قرآنکریم د آیاتونو په شهادت په فلسطین کې د ((اریحا)) یا د ((اریشو)) د ښار په نیولو

کې هم د نبي اسراييلو له خوا له ملاتړه بې برخې پاتې شوی و.

يعنې موسی علیه السلام په خپل ژوند کې د خپل ولس لپاره ديو آزاد او خپلواک هېواد د ګټلو او جوړولو په کار کې ماتې خوړلې، خو د هغوی ځای نيونکی و، چې پوره څلوېښت کاله وروسته د خپل قوم په مرسته د ((اريحا)) يا د ((اريشو)) د ښار په لاندې کولو او نيولو په سيمه کې د آزاد او خپلواک هېواد په څښتن کيدلو سره جوخت له بني اسراييلو نه ديو غښتلي ملت په جوړولو کې بريالي شول.

دا چې هره هڅه کوم، چې د ولس د جوړونې، پالنې او روزنې په موخه را مينځته شوي وي، ارو مرو د بري تر څلي رسيدلی شي، خو چې همغه هلې ځلې لا پسې پاېښت ومومي.

دا ځکه چې د هلو ځلو د لړۍ پاېښت، چې ارومرو تر موخې د منزل لنډونکی لامل دی باورونه غښتلي کوي، هوډونه د بري تر څلي رسوي د هېوادوالو د منښت کچې ته له پيله تر پايه زياتوالی ښيي د ولس په ژوند کې يو ښه سياله، ښنتېزه بدلوونکی او ختون را منيځته کوي او په پايله کې د ولس د ژوند کاروان ته د سولې، روغې، نيکمرغۍ، هوسايينې او دنيا ومنۍ په واټونو کې د بريالي ګامونو په وچتولو کې پاېښت لرونکی هوډ وربښي.

غـــزل

عمر دراز مروت

له ستا سپينې خولې چې ولې دا ترخې راوځي
ګنې چينې نه خو اکثر اوبه رڼې راوځي

له شرپسندو توقع د امن هسې کوې
بلاله کوم لور چې راځي نو له تيارې راوځي

د زړه د ننه حال يې مه غواړه چې څوک دياځه
په ظاهره خو هو بهو دا فرښتې راوځي

ته په تر څو زموږ د وينو په خرچ ژوند تيروې
زموږ له چم نه به تر کومه جنازې راوځي

غل خو معلوم دی چې له کومه له ځای راغلی
ګورو چې مل يې اوس له کومې دروازې راوځي

چې سترګې ټيټې کړې او وخاندې او ژغ ونکړې
له دې ادا نه جانان ډېرې کيسې راوځي

د دې ګرانښت به وي کوم حد عمر دراز مروته
په هر تکليف کې مې له خولې ژغ دادې راوځي

په دغو منل شويو او دود شويو لیارو کې د باچاخان د نه تاوتريخوالي غوره شوی هوډ د حق غوښتونکيو د کاروان د هلو ځلو غورځنګ د پاېښت زړی به نن دی که سبا په سيمه کې بيا را

زرغون شي او ديو ښکلي پسرلي په خوږه هوا کې به ګلان وسپړي.

بلبلې او توتيان به ديو موټي او خپلواک ولس د آزادۍ د نغمو او ترانو د خوږو آزانګو د خپراوې په موخه ډلې ډلې راشي او د سيمې د هسک په لمنو کې به هرې خوا ته په الوتلو د نړۍ والو غوږونو ته د ولس د نه تاوتريخوالي د پلويانو د بري د ترانو خوږې انګازې ورسوي د هغې ورځې په هيله!!!

مباز ((ثاپی))
بُن، جرمني